

sklepu dež. zbora z dnè 25. novembra 1890. l. proti svoječasnemu vračilu iz stavbinske glavnice.

2). O vspehu presoje je poročati deželnemu zboru ob prvem prihodnjem zborovanju in predlagati, koliko naj dežela prispeva.

Iz tega se da soditi, da bode ta železnična zadeva še letos prišla v tak tir, da bo mogoče dobiti koncesionarjem za njo — kateri so gg.: Ludovik baron Berg iz Mokronoga, Anton grof Barbo z Rakovnika in dr. Arnold Beck z Dunaja — koncesijo in se tako omogoči uže prihodnje letopričetek gradnje.

Železnica bi merila 194 km in dovlačnica 2 km, tedaj vkup 214 km. Koncesionarji bi radi, da bi dežela prevzela 10% v glavinskih delnicah, 20% glavinskih delnic bi zasebni interesenti in za 70% bi se izdalo prioritetnih delnic. Ker bi se le premoga moglo dva milijona meterskih centov izvoziti in bi tudi gozdi, vinogradi in novo nastale obrti dale precej blaga za prevažanje, ni dvomiti, da bi se železnica rentovala in da se bode dobil sedaj tudi kapital za njo brez velikih težav.

Odsek je mnenja, da ni dvombe in da se mora zbornica za zgradbo te železnice potegniti in nasvetuje:

1.) Slavna zbornica naj se obrne do vis. c. k. železničnega ministerstva, da bi načrte te železnice dalo strokovno presoditi v tehničnem in trgovinskem oziru in da bi zgradbo samo vzelo v program onih železnic, katere se imajo l. 1898 graditi.

2.) Slavna zbornica naj se tudi obrne do vis. c. kr. trgovinskega ministerstva s prošnjo, da bi se s svojim velikim vplivom podpiralo gradnjo te železnice. — Predlog se vsprejme.

XVI. Zbornični tajnik poroča, da je c. kr. deželna vlada naznanila, da se je obrnila mestna občina ljubljanska do vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje, naj bi se pretvorili strokovni šoli za lesni obrt in za umetno vezenje v Ljubljani kakor hitro mogoče v državno obrtno šolo (šolo za mojstre) mehanično — tehnične smeri (za kovinsko industrijo), kateri naj se priklopita umetno obrtna oddelka in sicer za sedaj za obdelovanje lesa in umetno vezenje.

Občinski svet imenovane mestne občine je izjavil, da dá sezidati novo stavbo za tak zavod in da prevzame vse doneske, katere običajno doprinasajo dotične občine za take zavode, kakor za kurjavo, razsvetljavo, snaženje in dr.

Kar je slavni zbornici znano, obrnil se je kranjski deželni odbor že l. 1892 med drugim do naučne uprave s prošnjo, naj se v pospeševanje kovinske industrije na Kranjskem ustanove primerne strokovne šole.

Ko je na podlagi te vloge in od slavne zbornice predloženega poročila z dnè 12. marca 1893 št. 1848 vsled ukaza vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje preiskal dotične razmere nadzornik strokovnih šol in profesor dunajske tehniške visoke šole, dvorni svetnik vitez Hauffe in o tem poročal, priporočala je osrednja komisija v zadevah obrtnega pouka vsled dotičnih nasvetov imenovanega nadzornika napravo šole za mojstre mehanično-tehnične smeri v Ljubljano. Gospod c. kr. deželni predsednik se je tudi izrekel za nazore na podlagi predloženega mu mnenja dvornega svetnika viteza Hauffe-ja.

Gospod c. kr. deželni predsednik prosi vsled ukaza vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje naj zbornica kakor hitro mogoče v splošnem izreče svoje mnenje glede nameravane uredbe zavoda in

sosebnost glede po mestni občini ljubljanski nasvetovani opustitvi sedanjih strokovnih šol za obdelovanje lesa in umetno vezenje kot samostojnih zavodov, katera naj bosta v prihodnje le umetno-obrtna oddelka nove državne obrtne šole in naj h krati poroča, ako hoče sploh in na kakšen način pospeševati s primernimi doneski k dotičnim stroškom ustanovitve in vzdrževanje tega zavoda.

Lokalni činitelji dežele kranjske, deželni zbor, trgovinska in obrtna zbornica kakor tudi mestna občina ljubljanska se že dolgo trudijo povzdigniti domačo obrt s pospeševanjem obrtnega pouka do konkurenčne zmožnosti.

L. 1856 sta ustanovili mestna občina in trgovska in obrtna zbornica obrtno nedeljsko šolo, katera se je preosnovala l. 1872 v obrtno nadaljevalno šolo.

Z ukazom z dne 20. septembra 1872 je dovolilo vis. c. kr. naučno ministerstvo ustanovni znesek 2000 gld. in za pokritje vsakoletnih izdatkov z izrecnim dodatkom, da so doneski le zato tako visoki, ker naj preidejo s temi nabavljena učna sredstva v posest svoječasnno ustanovljeni obrtni srednji šoli. Do izvršitve tega načrta seveda iz finančnih oziróv ni prišlo.

Vis. c. kr. naučno ministerstvo je z ukazom z dne 10. marca 1881 dovolilo ustanove za kranjske obiskovalce c. kr. obrtne šole v Gradcu in tudi vis. dež. zbor Kranjski je ustanovil od onega časa več ustanov za slušatelje obrtnih zavodov v Gradcu, na Dunaji in v Znojmu. V decembru 1888. se je otvorila c. kr. strokovna šola za obdelovanje lesa, za umetno vezenje in čipkarstvo. Mestna občina je prekrbela šolske prostore, čiščenje, razsvetljavo in kurjavo, kar je želelo vis. c. kr. naučno ministerstvo; dežela, trgovska in obrtna zbornica in Kranjska hranilnica so pa dovolile primerne doneske za vzdrževanje. Poleg tega so ista ustanovila tudi več ustanov. V peticiji povdarja mestna občina, da je bilo prvotno le 14 prostorov potreba, sedaj pa razmere zahtevajo 34 prostorov.

V seji dne 23. aprila 1895, osrednje komisije v zadevah obrtnega pouka je poročal gospod ministerjalni svetnik dr. vitez Haymerle, da se je obrnil že l. 1892 deželni odbor Kranjski do naučne uprave s prošnjo, da naj se ustanove primerne strokovne šole za pospeševanje kovinske industrije.

(Dalje sledi.)



Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

Slovenci še nimamo spisa, o katerem bi bilo toli pereče in zlasti za nas velevažno kmetijsko vprašanje z višjega, s svetovnega in z državopolitičnega stališča vsestranski pojasnjeno. Potreba takega spisa je obče priznana in jako občutljiva toliko bolj, ker se čuti v nas že vsak politični šušmar poklicanega, govoriti v kmetijskem vprašanju in nadlegovati ljudi s svojimi budalostimi.

Vsestransko pojasnjenje kmetijskega vprašanja ni lahko delo, in sosebnost težko je, rešiti to nalogo v malem časopisu, kjer primanjkuje prostora, a navzlic temu hočemo poskusiti to delo če tudi povse na kratko, nadejé

se, da je s tem položen vsaj temelj daljnemu raziskavanju in razpravljanju in da tem potom dobe širši krogi vsaj jasen pojem o kmetijskem vprašanju.

I. Naprej nekaj besed o pojmu kmetijstva. Kmetijstvo se imenuje tisti del gospodarskega proizvodjanja, kateri se bavi s pridobivanjem rastlinskih in živalskih surovin, kateri torej obdeluje zemljo in redi domače živali. Kmetijstvo oskrbuje torej ljudem najvažnejše potreščine. A kmetijstvo ne daje ljudem samo živil, ampak tudi druge potrebne materialije, saj obdeluje obrtništvo skoro samo surovine, katere mu je dalo kmetijstvo. Kdo more torej ugovarjati, če se reče, da je kmetijstvo podlaga pogoj vsej človeški delavnosti?

Kmetijstvo ima povrh še ta pomen, da direktno živi in vzdržuje jako mnogo ljudij. Tam, kjer se trgovina in obrtnost še nista razvila in kjer je kultura sploh še malo razvita, tam se posredno ali neposredno vse prebivalstvo bavi s kmetijstvom. Čim bolj napreduje kultura, čim bolj se izvršuje razdelitev opravil, toliko manj ljudij se bavi s kmetijstvom, namreč v razmerju z drugim prebivalstvom. To je največ v zvezi s tem, da potrebujejo ljudje pri rastoči kulturi čedalje več izdelkov raznih drugih obrtov in da se v isti meri ne množi potreba po kmetijskih pridelkih, dalje pa tudi s tem, da se pri kmetijstvu samem človeško delo vedno bolj nadomešča z delom s stroji in z živino. Toda tudi pri današnjem razvoju gospodarskih razmer, do katerega smo se pouzpeli, se bavi še vedno ogromna večina vseh ljudij s kmetijstvom.

Kako pada število v kmetijstvu delujočega prebivalstva v industrijalnih deželah kažejo te-le številke: Na Nemškem se je l. 1882 izmed 45 222,113 prebivalcev bavilo s kmetijstvom 19.225,455 oseb, na Francoskem l. 1881. izmed 37.405,290 prebivalcev 18.249,209 oseb, kateri deželi sta najbolj industrijalni poleg Angleške in Belgije, kjer se bavi še veliko manj ljudij s kmetijstvom na Angleškem izmed 38.690,560 ljudij samo 1.383,184 oseb. Na Francoskem in na Nemškem se bavi torej skoro še polovica vsega prebivalstva s kmetijstvom, v vseh drugih državah izvzemši Angleško in Belgijo, pa kmetuje še velika večina vsega prebivalstva.

Uzrok, da se napredujoči kulturni mestno in industrijalno prebivalstvo čedalje bolj množi, dočim v razmeri ž njim pojema število s kmetijstvom bavečega se prebivalstva, je dalje tudi to, da se kmetijstvo ne da razširiti. Kmetijstvo je omejeno na svet, kateri je sposoben za kulturo. Ako je v kakem kraju obdelan ves svet, je sicer mogoče z racionalnim pametnim obdelovanjem povečati množino pridekov, vendar ne posebno, dočim lahko vsako obrt izdelata toliko izdelkov, kolikor je treba in še več. Ta omejenost v množini kmetijskih pridelkov je največjega pomena za vse gospodarsko življenje.

Koder je prebivalstvo še redko in se še in povzdignilo do večje kulture, tam je nevedno le jeden del vsega razpoloživega sveta obdelan. Kolikor bolj se množi prebivalstvo, toliko več potrebuje kmetijskih pridelkov in

toliko več nekultiviranega sveta se obdeluje. Pri nas še nismo tako daleč, da bi obdelovali popolnoma ves svet, kar ga imamo, a dosti neobdelanoga ni več; sicer pa kažejo izkušnje, da se v resnici le jako malo sveta, kateri sploh ni za nobeno rabo. Na Pruskem n. pr., kjer je bil svet svoj čas ponekod silno močvirnat, drugod pa prava puščava, je dandanes le $\frac{1}{10}$ odstoka neobdelana.

H kmetijstvu ne spada samo obdelovanje njiv, travnikov ter reja govedine, konj, prašičev, ovac, koza in perutnine, ampak prištevati je h kmetijstvu tudi gospodarstvo in ribarstvo, dasi ti dve stroki produkcije nista v neposredni zvezi z njim in so navadno smatrata za samostalni stroki, radi tega se tudi na nju ne bomo ozirali.

Obdelovanje sveta je torej po tem kar smo povedali fundament kmetijske produkcije in to tudi tam, kjer se kmetovalci bavijo poglavitno z živinorejo, kajti živinoreja je odvisna od produkcije, za živino potrebne krme. Razmerje, mej obdelanim in neobdelanim svetom še mi za vse evropske države dognano, vendar je znano, da je v zapadnoevropskih krajih le še bore malo posve neobdelanega sveta, to je pa največ svet, katerega obdelovanje bi prouzročalo ogromnih stroškov.

Tudi razmerje mej posamničnimi kulturami še ni natančno določeno, a toliko že, da si moremo o njem narediti približno podobo. Tako je na pr. bilo l. 1877 v Avstriji 33,8% vsega sveta njiv, 26,3% travnikov in pašnikov, 30,5% gozda in 0,6% vinogradov. Tudi za živinorejo ni še povse natančnih podatkov, vendar se računa da je v Evropi 31 milijonov konj, volov in mezgov, 82 milijonov glav govedine, 165 milijonov ovac, 36 milijonov prašičev in 25 milijonov koz.

Poljedelstvo in živinoreja spopolnujeta se med seboj in sta zategatelj neločljiva. Kaj se prideljuje in koliko ter kaka živina se redi, tega ne odločuje samo kakovost sveta, množina krme itd., na to uplivajo največ prometne in trgovinske razmere. (Dalje sledi.)



Poučni in zabavni del.

Pogled v kemijo in alkemijo.

Opisal J. B.

2.

(Konec.)

Prazna vera je tudi blagoslavljalala alkemijo ter stavila zaupanje na njen uspeh. Alkemija dajala je verskim nazorom mnogo pripodob, katerih se je pozneje tudi Luther posluževal in katere najdemo v teozofičnih spisih Jakoba Bohasa na vsaki strani.

Konečno nastane vendar tudi vprašanje, ali so našli to, kar so iskali stoletja z neizmernim trudom. Vsaj moralna bi se narediti to, drugače bi ne bili toliko časa eksperimentirali. In res našli so zlato. Po tiskanih pisnih tudi zvemo, da se je večkrat iz tega koval denar,

za prav le nabiralni voz za osebe, ker je na razpolago osebam na yseh postajat, ako se tudi le nekoliko postaj daleč vozijo; po nekaterih razjasnilih zborničnega tajnika in predlagatelja se vsprejmeta oba predloga. (Konec sledi.)

Poskuševališče za prirodno in umetno stavbinsko kamenje na c. kr, obrtni šoli v I. dunajskem okraji.

Vedno rastoče zahteve v stavbarstvu glede lehkote, trdnosti itd. zidanja zahtevajo natančno znanje gradiva, sosebno stavbinskega kamenja. V pospeševanje znanstvenih raziskavanj na tem polji kakor tudi za vsakdanje potrebe se je ustanovilo vsled prizadevanja in požrtvovalnosti profesorja A. Hanischa poskuševališče za prirodno in umetno stavbinsko kamenje. Ta zavod je oddelek c. kr. državne obrtne šole v I. dunajskem okraji in nudi oblastvom, industrijalcem in obrtnikom priložnost, da dajo preiskati v stavbarstvu najbolj uporabljeno stavbinsko kamenje kakor tudi učencem zavoda, da spoznavajo na svoje oči fizikalno-mehanične lastnosti različnega stavbinskega kamenja.

Ta stavbinsko-obrtni laboratorij je pod strokovnjaškim vodstvom c. kr. profesorja inženjerja A. Hanischa. C. kr. ministerstvo za uk in bogočastje je z ukazom z dne 4. avgusta 1896. odobrilo načrt in cenovnik za ta zavod in dovolilo izdavanje izkaznic o izvršenih poskusih.

Naročila za izvršitev poskušanj stavbinskega kamenja se pošiljajo pismeno načelništvu zavoda in v to določeni material naj se dostavi na naročnikove stroške v zavod. Obrazce za preiskavo napravi naročnik sam v sporazumljenji z načelništvom ali pa plača stroške za napravo istih po načelništvu. Zneski pristojbin znašajo za vse poskušnje kakor za določitev luknjičavosti, potežne, tlačne, lasne, trdnosti itd., po 10 gld., za določitev specifične teče za 3 gld. Na podlagi vsake izvršene preiskave se izda izkaznica.

Ako se ne privoli v razglasitev poskusnih rezultatov, se mora to izrecno v teku štirih tednov po izdaji izkaznice naznaniti.

Ta izborna vrejeni zavod je v vsakem oziru dosegel že velike vspehe in rezultate neštevilnih poskušanj na tem zavodu dandanes splošno uporabljajo pri pouku in tehničnih in obrtnih šolah, in istotako arhitekti in inženjerji v stavbinski praksi.

Program in cenovnik poskuševališča sta na razpolago v trgovinski zbornici.



Nacionalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Zgodovina nas uči, da so vsi narodi nekdanj živeli kot nestalne, od kraja v kraj potujoče ljudske skupnine, katere so vsem svojim potrebam zadostovali sprirodnimi

proizvodninami in jih skoro neobdelane izkoristili. Šele tekom stoletij so ti narodi napredovali toliko, da so razne vrste živali v čredah redili. Te živali so bile današnje naše domače živali. Kadar je izmanjkalo paše, selili so se narodi v drug kraj in šele po stoletjih, so prišli ti nestalniki do tega, da so jeli obdelovati zemljo, da so se jeli baviti v kmetijstvu.

Z začetkom kmetijstva se je tudi v življenji narodov, v javnem in v zasebnem življenji, začela nova doba. Kmetijstvo je prouzročilo, da so ljudje opustili vedno potovanje od kraja v kraj, da so si izbrali stalna bivališča in iz tega skupnega življenja po gotovih, za vse dotičnike veljavnih načelih, so nastale prve občine. Kmetovanje je tudi prouzročilo, da so ljudje jeli prirejati si razna orodja za lažje obdelovanje zemlje ter jih čedalje bolj spopolnjevali, kar je začetek obrtnosti.

Prejšnji nestalniki pa se, izbravši si stalna bivališča, niso takoj lotili intenzivnega kmetovanja. Obdelovali so le tolike zemlje, kar je bilo najnujnejše potrebno, sicer pa so vso skrb posvečevali živinoreji, bili so najprej živinorejci in le mimogrede kmetovalci. Svet je bil seveda le slabo obdelan, za gnojenje se ni nihče menil in tako je nastala navada, da se je polje za nekaj let premenilo v pašo, mesto njega pa jeden del pašnika v njivo. Na ta način gospodarili so Germani za časa Tacita in v nekaterih planinskih deželah se gospodari še dandanes tako, seveda pametnejše in urejeno, prideluje se namreč na polju le kar treba za dom, sicer pa je živinoreja prva in glavna skrb kmetovalčeva.

Kolikor bolj se je prebivalstvo množilo in kolikor več je potrebovalo živil, toliko čutnejša je postala potreba, povečati rodovitnost zemlje oziroma zmanjšati pašnike. Najvažnejše kulturne rastline so bile in so še dandanes razne vrste žita. Klimatične in druge razmere so odločevale, v kateri vrsti se je sejalo to žito, a kadar so bile že vse vrste rodile, ostala je njiva jedno leto neobdelana. Kmetovalci so razdelili svoj svet v primerno število delov in na njih po vrsti sadili, kar so hoteli pridelati, tako da je na pr. rž rasla vsako leto na drugi njivi, vsako leto pa je jedna njiva ostala neobdelana.

Mej vsemi narodi starih časov bili so Rimljani najznamenitejši poljedelci. Bavili so se največ s pridelovanjem žita, zlasti pšenice, ječmnena in prosa, potem pa s pridelovanjem leče in fižola. Ako zemlja ni bila rodovitna, ostala je vsako tretje leto neobdelana. Gospodarili so pametno in glasom poročil verodostojnih rimskih pisateljev (Katona, Vara, Komela in drugih) bilo je rimsko kmetijstvo svoj čas skoro na isti visoki stopnji, kakor dandanes pri kulturnih narodih zapadnoevropskih. Na tej visoki stopnji pa je ostalo le nekaj časa, po tem pa jelo zopet propadati. Deloma je bil vzrok splošna popačenost, največ pa to, da so nastala obsežna velika posestva, vsled česar se je število malih svobodnih posestnikov čudovito hitro krčilo. Bogataši, kateri so bili lastniki ogromnih veleposestev, so zadušili kmetski stan. Njih posestva so obdelovali sužnji, največ neizučeni v kmetijstvu, a ker

je mankalo delavcev, so mnogi posestniki na svojem svetu napravili parke. Čim je rimski kmet izginil, je tudi kmetijstvo propadlo.

Rimljani so bili učitelji Galcev in Germanov v vseh strokah in tudi v kmetijstvu. Kar sadimo pri nas in v vseh drugih izven italijanskih krajev kulturnih rastlin, vse so vpeljali Rimljani. A tudi kmetijske razmere sploh so od rimskih časov skoro do začetka našega stoletja ostale nespremenjene.

Slovenci so bili, naselivši se v sedanjih in nekdanjih naših pokrajinah, svobodni lastniki svojih zemljišč in so navadno imeli ves svet v skupni lasti. Čim so Nemci podjarmili naše kraje, oteli so našim prednikom njih posestva in nje same zaslužnili. V drugih krajih so se svobodni posestniki sami podali v zaščito mogočnih posvetnih in duhovnih gospodov ter vsled tega tekom srednjega veka izgubili svojo osebno in svojo gospodarsko neodvisnost. To je postala sila ovira napredku tako v kmetijstvu, kakor v živinoreji. Prejšnji samosvoji gospodar ni bil več prost in ni bil več lastnik sveta, kateri je obdeloval, pač pa je moral tlačaniti na vse strani in plačevati toliko in tako raznovrstnih davkov in davščin, da je moral priti na beraško palico. Razmerje mej grajščaki in kmeti ni bilo točno in jasno določeno, zakonodajstvo ni bilo vredno piškavega oreha in vsled tega so grajščaki od podložnih jim kmetov zahtevali vedno več dela, vedno več dajatev ter sploh ubogega kmeta stiskali na vse možne načine, kar je mnogokrat prouzročilo krvave ustaje, katere so imele za kmeta tudi v gospodarskem oziru jako slabe posledice.

Silno slabo so na kmetijstvo uplivale tudi razne vojske na Slovenskem, sosebno vojske s Turki. Divji Turki so vpadali v naše kraje, plenili, požigali ropali in klali, tako da je trajalo več stoletij predno si je ljudstvo opomoglo.

Tudi grajščaki so trpeli vsled vojska in vpadov Turkov, a silili so kmete, da so jim delali in pomagali škodo poravnati, povrh pa si sosebno v 17. in v 18. stoletju prilastili mnogo sveta, kar je seveda tudi močno uplivalo na propadanje kmetskega ljudstva. Pakrat je kmeta vse odiral in izsesovalo, brigal pa se sicer ni nihče zanj, najmanj država.

Pruski kralj Friderik Viljem I. je bil prvi vladar, ki se je začel zanimati in posnemaje njega, sta se tudi cesarica Marija Terezija in cesar Jožef začela ozirati na potrebe kmetijstva. Konec minolega veka postale so bile naposled razmere tako neznosne, da je moral nastati preobrat. A vladarji niso dosti storili. Spoznali so pač, da bi imela država velikansko korist, ako bi se kmetijstvo povzdignilo in spoznali so tudi, da se ne more povzdigniti, dokler je kmet tlačan, dokler se ne predrugačijo pašne pravice, dokler se torej temeljito ne premene vse pravno in gospodarske razmere kmetov, toda storili so bore malo.

(Dalje sledi.)

Kmetijske raznoterosti.

Gnojenje ovsu. Glede gnojenja ovsu si ljudje ne delajo posebnih skrbi; navadno se mora zadovoljiti z ostanki redilnih snovij, kateri so v zemlji ostali. A vendar je hvaležen za najmanjšo pozornost in jo vrača bogato. Da se tako skromna rastlina ne gnoji s hlevnim gnojem, je ob sebi umljivo; kajti skoro na vseh kmetijah se mora s hlevnim gnojem varčno gospodariti in ljudje ga raje porabljaajo za druge rastline. Drugače pa je z ozirom na pomožna gnojila. Nekatera iz njih se že dolgo let porabljaajo pri ovsu z velikim uspehom. Oves je posebno hvaležen za gnojilo, katero mu daje dušika, da je v zemlji le zadosti fosforjeve kisline. Pri izberi dušikastega gnojila je odločilna cena; nikakor pa nismo nakazani na čilski solitar, nego moremo rabiti tudi žveplenokisli amonijak. Od kakovosti in obdelanosti zemljišča je odvisno, koliko je treba dušikastega gnojila; navadno ga bo za *ha* treba 20 — 40 *kg*, torej 100 — 200 *kg* žveplenokislega amonjaka. Izmej gnojil, katera hranijo v sebi fosforjevo kislino, priporočamo moko od Thomasove žlindre. Teoretično je za srednjo žetev treba jeden šestot Thomasove 18% moke. Izkušeni praktik ve, da se mora fosforjeve kisline dvakrat toliko dati, kolikor treba, če se hoče doseči znaten uspeh. Upoštevati je dalje, da se šestokrat detelja seje pod oves. Ker mora detelja dobiti mnogo fosforjeve kisline v zemlji, porabiti je na *ha* 600 do 750 *kg* Thomasove moke. Kjer so tla peščena, močvirnata ali črno-prstena, kaže tudi napeljati kalija, v kateri namen se vzame 600 do 700 *kg* kajnita. Po statističnih izkazih se pridelava v Avstriji povprek na *ha* 1340 *kg*. Tu priporočeno gnojenje bi lahko pomnožilo pridelek na 3200 *kg* in še več. To je uzroka dovolj, da vsak kmetovalec premišlja, ali naj z izdatkom kvečjemu 28 do 36 gld. ne skuša pridelati 1800 do 2000 *kg* ovsa = 130 do 150 gld. Kar bi se več dobilo slame, tega radi preglednosti niti vračunili nismo. Najbrž bi se je dobilo 2000 do 2500 *kg*.

Poučni in zabavni del.

Ruše.

Spisal Fridolin Sevnčan.

Ruška vas blizu Maribora je za nas Slovence zaradi svoje zgodovinske preteklosti slavni kraj. Ruška kronika, katera je z neumornim trudom sestavil ruški duhovni pomočnik Jožef Marian, nam pripoveduje, da je l. 900 živel plemeniti in nabožni gospod Edmund Weissegg na Štajerskem, ki je položil temeljni kamen ruški cerkvi, ker se je bil zaobljubil. V petih letih je bila dozidana, in začetka septembra 905 se je stara podoba ruške matere božje z veliko slovesnostjo iz domače shrambe v novo cerkev prenesla. Ta kip najbolj mika došle romarje: star je sedaj 800 let in je bil, predno se je zidala cerkev, v neznatni kapelici razpostavljen. Drugih cerkvenih znamenitostij, katerih je vsa cerkev napolnjena, ne bodem opisoval, nego se bavi le z zgodovino te znamenite cerkve. Že k prvemu shodu 8. septembra 905. se je velika množica nabožnega ljudstva sešla. Od te dobe je naraščala od leta do leta božja pot čudodelne ruške matere božje.

L. 1650. o prazniku sv. rešnjega telesa je dospelo v Ruše velika množica romarjev. Od l. 1644.—1759. je prejelo tu 2,886.686 vernikov sv. obhajilo.

XX. Zbornični tajnik poroča, da je trgovinska in obrtna zbornica v Bocnu prosila za mnenje o obrtnem značaju in obsegu železnega strugarstva, ker so mnenja tamošnjih zadrug različna. Zadruga za metalne obrti v Ljubljani je izjavila, da je prištevati železno strugarstvo k rokodelskemu obrtu, dočim se je od neke druge strani izjavilo, da je svoboden obrt.

Odsek je mnenja, da spada železno strugarstvo k ključavničarskemu obrtu in da vrši strugar za železo samo jeden del pravic ključavničarskih. Iz tega razloga se mora izjaviti odsek za rokodelski značaj in to sosebno tudi radi tega, ker izvršujejo železno strugarstvo na Kranjskem ključaničarji. Tedaj lahko izvršuje ključaničar železno strugarstvo kot samostojni rokodelski obrt. Odsek predlaga tedaj:

Zbornica poročaj v tem smislu. —

Zbornični svetnik Josip Lenarčič smatra železno strugarstvo za svobodni obrt in ne za rokodelski. Nasprotno mnenje zastopa zbornični svetnik Josip Rebek, kateri ve iz svoje izkušnje, da je železno strugarstvo le del ključaničarskih pravic, tedaj vrši lahko ključaničar železno strugarstvo tudi kot samostojni obrt. Priporoča tedaj odsekov predlog, kateri se vsprejme.

XXI. Zbornični tajnik poroča v imenu odseka da se je obrnil mestni magistrat ljubljanski do zbornice z vprašanjem, če spada vezanje šolskih zvezkov v področje trgovcev s papirjem ali knjigovezov. Trgovci s papirjem imajo že od nekdanj pravico prodajati šolske in risalne zvezke, risalne bloke, mape, itd. morajo pa dati v tisek kakemu tiskarju, ako nimajo sami takega dopustila. Isto velja tudi o vezanji pisalnih, računskih in risalnih zvezkov, ker ti brezdvoma spadajo k izdelkom knjigovezov. Ako hoče trgovec s papirjem tudi šolske zvezke in druge stvari izdelovati in zato imeti posebne delavce, tedaj mora imeti pravico za knjigovestvo. To velja tudi za ta slučaj, kajti vsled poizvedovanja izdeljuje trgovec s s papirjem šolske zvezke s pomočjo nalašč za to najetih oseb, med katerimi je najmanj jeden knjigoveški pomočnik in se rabijo knjigoveška orodja in stroji.

Odsek predlaga zbog navedenega sledeči nasvet: „Častita zbornica naj se izreče za to, da spada vezanje šolskih zvezkov v področje knjigovezov.“ —

Podpredsednik Anton Klein priporoča odsekov predlog, kateri se tudi vsprejme. —

Obrtnijske raznoterosti.

— Kongres za trgovino in industrijo. C. kr. trgovinsko ministerstvo naznanja trgovskim in obrtniškim zbornicam, da bo v Bruselji povodom razstave mejnarodni kongres za vprašanja trgovine in industrije od 6. do 11. septembra t. l. Kongres bo sestojal iz petih odsekov: obrtna lastnina (iznajdbeni patenti, obrtni vzorci in obrazi), trgovinsko pravo, narodno gospodarstvo, obrtniško delo (zavarovanje onemoglih, bolniško zavarovanje, nedeljsko in otroško delo, minimalna mezda, razsodišča delodajalcev in delavcev), mejnarodna razmerja in transportna vprašanja. Oglase in sploh vsa poročila vsprejema Mr. Spinnael, president de l' Union syndicale, Palais de la Bourse de Commerce, Bruselj.

Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Kar sta storili pruska kralja Friderik Viljem I. in Friderik veliki, kar sta storila cesarica Marija Terezija in cesar Jožef, je preklicano malo zaleglo, ker osebnega pravnega položaja kmetskega stanu ni skoro nič premenilo in ni odstranilo svobodno izkoriščenje sveta zadržujočih ovih. Šele velika francoska revolucija je otela kmetski stan tistih groznih spon, v katere je bil okovan. Kmeta niso rešili niti cesarji niti kralji, rešili so ga francoski revolucionarji v noči 4. avgusta 1789. l., kateri dan naj bi pač pomnil vsak kmet. Francoska revolucija je razbila željezja, a kar je še ostalo, je odstranila burja l. 1848., od tedaj je kmet svoboden, od tedaj je zopet človek.

Zajedno s to znamenito pravno premembo položaja kmetskega stana, uplivala je pa še druga okolnost na povzdigo in razvoj kmetijstva, namreč znanost.

Anglež Priestley zasledil je bil 1774. l. kisik ter tako položil temelj moderni kemiji, kateri gre zasluga, da je pojasnila pogoje rastlinskega in živalskega življenja, l. 1776. pa je izdal Adam Smith svoje veliko delo o narodnem gospodarstvu, v katerem so bili vse gospodarsko življenje urejajoči zakoni pojasnjeni in obrazloženi. S tem je bil ustvarjen temelj prirodoslovni in nacijonalnoekonomični uredbi vsega kmetijstva, na katerem temelju so potem zidali drugi, za kmetijstvo velezaslužni možje, kakor Artur Young, Sir John Sinclair, Albrecht Thaer, J. Burger, Thünen itd.

Vsled prizadevanje teh in drugih mož se je tekom let kmetijstvo korenito predrugačilo. Premenilo se je obdelovanje zemlje, zlasti se je opustila navada, da ostane vsako leto tretji del vsega sveta povse neobdelan, upeljalo se je iz Angleške novo orodje, s katerim se je omogočilo temeljitejše obdelovanje zemlje, jelo se je skrbnejše ravnati z gnojem, upeljale so se nove in boljše živinske pasme, jelo se je skrbeti za zadostno dobro krmo, kar prej ni bilo, iz kratka, kmetijstvo se je povzdignilo, postalo je nekaka umetnost, z katera zahteva, da je tudi kmetski stan bolj omikan kakor prej. In priznati se mora, da je kmetski stan tekom sedanjega stoletja duševno neizmerno napredoval, tako kakor noben drugi sloj. Kmet je danes človek, pred sto leti je bil živina v človeški obliki. Ta napredek je seveda posebno viden na Angleškem, na Francoskem, na Norveškem in Češkem ter deloma na Nemškem, Slovenci smo pa še vedno precej nazaj.

Leta 1840. je izšla znamenita knjiga, katera je mogočno uplivala na vse kmetijstvo. Dotično knjigo je spisal veliki kemik Justus Liebig ter v njej dokazal, da bodo morali narodi lakote pomreti, če bodo nadaljevali dotedanji način kmetovanje, kateri način je Liebig krstil za ropanje. Do tedaj se je namreč mislilo, da se vse rastline

žive z organskimi substancami zemlje, s prstjo, kar je Liebig ovrgel in dokazal, da so redilne snovi vseh rastlin neorganične mineralne substance. Z dotedanjim načinom kmetovanja pa se je zemlji vedno več mineralnih substanc odvzelo, ne da bi se bili zadostno nadomestili, vsled česar je postajala zemlja vedno manj rodovitna in bi bila tekom stoletij izgubila vso rodovitnost. Liebig je zahteval, naj se gnoji tako, da se zemlji vrnejo vzete jej redilne snovi a kdor ve, kako se dandanes gnoji, tisti spozna, da se gnoji po Liebigovih naukih.

Liebig pa ni samo znamenito uplival na kmetijstvo ampak tudi na živinorejo, in sicer s knjigo, katera je izšla l. 1842. in s katero je Liebig položil temelj dvema novima znanostima, agrikulturni kemiji in agrikulturni fiziologiji, katerih upliv na živinorejo je velikansk.

V kulturnih državah je vsled tega kmetijstvo močno napredovalo. Žal, da so poklicani faktorji skrbeli le za povzdigo kmetijske produkcije, da so se zanimali samo za zboljšanje pasem in obdelovanje sveta, da pa se niso nič menili za organizacijo kmetijstva. Mislili so, da se mora kmetu dobro goditi, če je le dober strokovnjak, da je njegovo blagostanje odvisno samo od dobrih letin in za to vsa druga vprašanja prezirali in vsled tega je dandanes kmetski stan navzlic mogočnemu strokovnemu napredku vendar zopet v jako težavnem položaju iz katerega ga je rešiti čim prej in za vsako ceno, sicer zapade proletarizaciji. (Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

Umbrijani bil je jeden najzanimivejših in najzabavnejših ljudi, kar sem jih poznal. Zavzemal je pozornost na prvi pogled in čaral je s svojo konverzacijo, katera se je isknila, kakor karfunkelj, in góčila, kakor godba. Bil je baje potomec stare rimske rodovine in skrival se je le iz nekih neznanih vzrokov pod psevdonimom. Njegovi sovražniki trdili so, da je vse to le izmišljeno, da sploh niti Italijan ni. Ne vem, kaj je bila resnica. Nečem s tem trditi, da je morda legal Umbrijani. Bil je jeden izmed onih, kateri vedno odkritosrčno verujejo vsemu, kar pripovedujejo. Vsaj po tipu svoje krasne glave bil je Umbrijani nedvomno Latinec in razun tega govoril je z onim senornim, čistim rimskim naglasom, ki nadkriljuje ponosno i toskanščino. Seveda so trdili tudi Atenjani, katere sem poznal v Odesi, da govori Umbrijani, kakor bi bil njihov krajan, in ubogi ribiči na krimskem pobrežji, v katerih sredo je mene z Umbrijanijem zagnal veter, pozdravljali so ga isto tako kakor rojaka; tako izvrstno razgovarjal se je z njimi v njihovem čudnem narečji, katero so oni držali za jedino možno grščino. Razun tega prisvojevali so si ga še Tatarji in Turki v bazarjih v

Feodoziji in Bahčisaraji kot svojega rojaka. sodeč po znanji dotičnih jezikov.

Malo mi je končno bilo na tem ležeče, od kod je bil, vesel sem bil, da sem ga sploh poznal. Približala sva se takoj drug drugemu, ni bilo to prav za prav nobeno prijateljstvo, ki naju je vezalo, bila je to prej nekaka alijanca, katero sva molče sklenila proti oklepajoči naju družbi. Čutila sva, da sva si sorodna vsaj v jedni reči, namreč v strastni ljubezni do potepanja. Obema nama je bilo neprijetno sredi teh stanovitnih, več ali manj krepostnih in treznih ljudi, ki so vsi imeli dolžnosti, poklic in cilj življenja. Nama obema je manjkalo smisla za te lepe in važne reči, bila sva tako topa, da nisva umela vznešenosti teh ran v igralčevih ulogah onih prav po občansko mislečih meščanov. Vračali so nama z zaničevanjem. Toda kaj na tem! Govorili so tudi, da jim zavidava realna njihova tla pod nogami in imeli so morebiti bolj prav, kakor so si domišljevali. Kako bogata nagrada bila mi je družba Umbrianija za te mnoge bolečine! Takih pustolovin, kakor on, še ni bil doživel nikdo na svetu, in nikdo ni znal s tako silo pripovedovati o njih, kakor on. Celó jeden njegovih nasprotnikov trdil je nekda — slišal je namreč Umbrijanija, ko je pripovedoval o razbitji ladije na sicilskem bregu, kjer bi bil skoro utonil — da je bil neizrečeno ginen; da, zastajala mu je celó sapa in čutil je bajé, kakor se mu je zdelo, tako živo duh morske vode, da se mu je spremeni hruška, katero je ravno pri desertu jedel, v ustih v ostrigo. Naj pa kedo trdi, da filister nema fantazije! In kako je znal očarati Umbrijani, ko je pripovedoval na primer svoje življenje v Carigradu, kjer je bajé bival za svoje mladosti kot paže pri dvoru padišaha! Kako je znal očarati, ko je zapel arijo iz opere „Aide“, v kateri je bajé sodeloval pozneje na odeškem gledišči kot tenor in kako sem večkrat bledele zavisti, ko je fantaziral o prožitih slastih pri nogah raznih eksotičnih princezinj, z očmi, v kojih je baje „belo“ bilo kakor iz safirov in zenica kakor iz črnih plamenov; ko je omenjal onih sirskih plesalk, ki so ga ljubile in ga baje koprneče kot golobice in sanjarske kot Sulamita z dolgimi svojimi modrimi lasmi privezavale k sebi, da so zaspale, da bi jim ne ušel!

Kaj je vse znal Umbrijani! Kod povsodi se klatil! Bil je na Nilu, na Dunavu, na Janktsekijangu, na Volgi in kaj jaz vem kje še! Umbrijani je bil vse in nič. V Simferopolu, kjer sem da spoznal, prodajal je zjutraj mleko, podučeval na gimnaziji telovadbo, pel v ruski katedrali pri maši, bil vrtnar, pel večernice v armenskej cerkvi in dajal na večer plesne ure. Razun tega tesal je ladije, delal velocipede in slikal podobe. Shajala sva se običajno pri meni, enkrat pa sem ga obiskal v mali njegovi hišici v tatarskem oddelku; stanovanje njegovo zdelo se mi je naravnost krasno. Bilo je nasproti stare, polorazpadle mošeje, zaraščeno do oken v velikim osatom. Mogla sva slišati z njegovega divana, kako je klical mullah z minareta vernika k molitvi. Soba je bila ozka, hladna

slovati s stroji. Grajati bi se pač smelo to, da se strojev ne rabi zadostno in umno, kateri se vsled nepravilnega ravnanja gonijo prazni in po nepotrebnem. Sušilnica za perilo, razkužilnica kakor tudi segrevalnica vode za kopel in napeljava gorke vode služijo dobro in se o istih ne čuje pritožb.

Isto velja o električni razsvetljavi v bolnici, prisilni delalnici in v Leoninu. Ta deluje, odkar se je vpeljala, brez zadržkov, ter je radi vsestranske všečnosti prava dobrotta zavodu. Poraba premoga znaša po jednoletnem povprečnem preračunu na 1.20 kg. = 1.2 kr. za ompêreuro, tako da potrebuje jedna žarnica 16ih sveč za 0.6 kr. premoga.

Razsvetljave se pa dosti več potrebuje, kakor se je preje računalo, ker izmed okroglo 1100 vpeljanih svetilk gori za časa največje potrebe istodobno nad 660—700 svetilk, za časa najmanjše svečave, tako od 12.—4. ure po noči, še 270—300 svetilk.

Akumulatorna baterija se radi velike svečavne porabe za navadno ponočno razsvetljavo ne rabi in sicer za to ne, ker je ta za nepričakovano celoročno svečavo premajhna, sicer je pa tudi redna razsvetljava z akumulatorji z ozirom na posebne razmere v deželni bolnici dražja, kakor neposredna razsvetljava. Naprava akumulatorne baterije bila pa je neobhodno potrebna, ker je še le od iste dobila razsvetljava z ozirom na razne ovire strojne vršbe zaželeno in zadostno smelo podlago. Za oddajo električnega toka plača prisilna delavnica na leto 1200 gld., Leoninum pa okoli 650 gld. bolniškemu zakladu. Poslednji znesek določil se je ter se plačuje temeljem elektriškega števca in po razmeri dejanske porabe, za prisilno delavnico pa se je odškodnina še pred otvoritvijo naprave povprek proračunila, a treba bi jo bilo po dosedanji izkušnji povišati.

(Dalje sledi.)



Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

II. Za kmetijsko proizvodnjo treba 1. sveta, 2. človeškega dela in 3. kapitala. Prvo in poglavitno produkcijsko sredstvo je seveda svet in se je radi tega razvilo tudi posebno znanstvo, katero uči, kako je kmetovati. V pradavnih časih so ljudje zemljo le jako malo obdelovali, ampak so le jemali in vživali, kar jim je priroda dajala. Kolikor bolj pa se je ljudstvo množilo in kolikor manjša je postajala rodovitnost zemlje, toliko več je bilo treba svet obdelovati. Dandanes je poglavitno vprašanje pri kmetijstvu, kako nadomeščati redilne snovi, katere so bile zemlji uzete, sploh pa se dandanes v naprednejših deželah jako umno gospodari, samo pri nas Sloveniji se deluje še največ po starem kopitu. Zategadelj je tudi velike važnosti, da je kmetovalec strokovno dobro podučen in

omikan, da se more okoristiti naukov umnega kmetovanja.

Poleg rodovitnega sveta je za kmetijsko proizvodnjo treba človeškega dela. Zemlja proizvaja sicer brez človeškega dela mnogo živil in potrebščin, ali ko bi bili ljudje odkazani samo na to, kar zemlja sama proizvaja, bi bili že davno lakote pomrli.

Kolikor večja je cena kmetijskih pridelkov, toliko bolje se izplačuje kmetovanja — tako se je nekoč govorilo, a dandanes velja to še v večji meri, kar še z zadostnimi delavskimi močmi da pomnožiti množina pridelkov.

Prvotno je bilo za kmetovanje treba le jako malo pameti. Kmetovalo se in se deloma še dandanes tako, da je zadostovala zgolj človeško moč. Tisti, ki niso prijatelji napredka, mislijo tudi še dandanes, da zamore kmet i v naših časih izhajati, naj je tudi popolnoma neomikan.

Zgodovina nas uči, da je kmet izgubil prvotno svojo svobodo in neodvisnost, kakor hitro so narodi začeli kulturno napredovati in so omikani ljudje spoznali plemenitejše užitke. Da so mogli nekateri živeti znanosti in umetnosti, da so mogli vladati, gospodariti, vojskovati se ali opravljati posle duhovnikov, učiteljev itd., so morali drugi za uje delati in sicer kmetje. Ljudje so v davnih časih duševno delo zaničevali in mislili, da je le izgovor za to, da kdo lenobo pase in da so mogočniki priproste ljudi prisilili k delu, so jim vzeli svobodo. Kolikor bolj pa se je izkazovalo, da je treba za kako opravilo večje spretnosti, omike in zanesljivosti, toliko nujnejše je bilo, da je dotični sloj postal svoboden. Prav radi tega so obrtniki postali dosti prej svobodni in samosvoji, kakor kmetovalci.

Slovenski kmetje so bili svobodni in samosvoji, dokler niso pridrveli Nemci v naše kraje in niso podjarmili naših prednikov. Plemstvo in duhovništvo si je prilastilo vso oblast in vladalo vse druge sloje. / mestih bivajoči rokodelci so se že v prvi polovici srednjega veka osvobodili, dočim je bila odvisnost kmetovalcev tedaj in še mnogo stolij vedno jako velika in časih uprav strahovita. Kar je plemstvo in duhovništvo izgubilo, ker so se mestjani osvobodili, to so hoteli nadomestiti z izsesavanjem kmetovalcev. Neodvisni kmetje so skoro popolnoma izginili in prišlo je v 15. in v 16. veku tako daleč, da so nastali krvavi kmetski punti, kateri pa so imeli za kmetski stan kaj žalostne posledice, ker so bili kmetje povsod poraženi in so jim zmagovalci potem naložili še hujših davščin in drugih bremen. Šele po dolgih letih so nekateri vladarji opoznali, da mora tako nečloveško izkoriščanje kmetskega stanu kmetijstvo samo uničiti, a ker je bilo v tem kmetijstvu vsled naraščanja prebivalstva postalo dokaj večjega pomena, kakor kdaj poprej, so se ti vladarji, pruski kralji, Marija Terezija in cesar Jožef zavzeli nekoliko za kmetovalce in jim olajšali stališče, dokler ni naposled prišel dan osvobojenja.

Kmetijstvo zahteva dandanes od vsakega kmetovalca vse drugačno omiko, spretnost in skrbnost, kakor pred sto

leti, da na prejšnje čase niti ne mislimo in sicer zategadelj, ker se je dandanes deluje s finejšimi in kompliciranejšimi orodji in stroji in ker se tudi živinoreja vrši vse drugače kakor nekdanj, zlasti pa še, ker je ves pridelek dandanes vse bolj kakor nekdanj odvisen od primernega in razumnega dela človeških rok. Potrebne inteligence in dobre volje za izvrševanje kmetijskih del je v naših časih možno pričakovati in zahtevati samo od tistih, kateri so prevzeli izvrševanje dotičnih del na podlagi svobodnega dogovora in proti primernemu plačilu, ako naj kmetijstvo daje dobiček. Svobodni delavec ve, da je plačilo njegovo odvisno od njegovega dela, da je plačilo nagrada, katero ima pravico zahtevati, kar utrja njegovo samozavest pa tudi zavest da ima poleg pravice zahtevati plačilo, dolžnost delati. Ta zavest upliva nanj, da napenja vse telesne in duševne sile, da sebi in svojcem zagotovi kar možno prijetno eksistenco, dočim je delodajalec zopet v prijetnem položaju, da more neporabne delavce odpustiti in da more posebno spretno in dobre delavce primerno plačevati.

Z odpravo odvisnosti kmetijskega stanu, z osvobojenjem kmetovalcev, razvil se je po vseh deželah, koder je kaj kmetijstva, nov sloj, sloj svobodnih kmetijskih delavcev. Prej tega sloja ni bilo. Kmetovali so samo kmetje in njih rodbine. Po osvobojenju so bili grajščaki prisiljeni, iskati svobodnih delavcev, dočim je bil jeden del osvobojenih kmetov primoran iskati zaslužka, ker jim ni bilo možno živeti na domu.

V naslednjem poglavju bomo skušali očrtati dandanašnji socialni in politični položaj kmetijskih delavcev v agrikulturnih deželah evropskih.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

Komaj je izgovoril Švicar — stal je na enkrat Umbrijani pred nama. Stopil je iz jednega jarka, ki so nastali okrog nasipov zaradi pogostega kopanja in iskanja po starinah. Moral je tam slišati vsako najino besedo, vendar se ni zdel razžaljen niti najmanj, pa nekako razvnet zdel se mi je vendar. Sedel je brez besede poleg mene v bujno travo. Molčali smo v zadregi vsi trije. Veter je zažvižgal okrog nas, podil se je doli mej stara drevesa, rastoča na bregu Salgira, potresel jih močno, in voda zabliskala se je v dvojnem žaru, lomeč solčne žarke, ki so se vpisali nanjo skozi košate krsne belih topolov in oliv.

Švicar ostal je k malu in se ločil od naju. Ko je bil odšel, obrnil sem se k Umbrijaniju, a nisem vedel dobro, kako naj začnem razgovor. Umbrijani vzdignil je roko in děl kratko! „Glejte, kaj sem našel!“ Bila je mala steklena vaza, jedna izmedj onih, ki se navadno v muzejih

imenujejo „steklenice za solze.“ Bila je nenavadno krasna. Vzel sem in vzdignil proti solncu, zasvetila se je kakor najkrasnejši opal, kakor najdragocenejši biser.

„O vi srečni človek!“ vzkliknil sem z ognjem, ki bi bil vsakemu starinarju čast, „kdo vé, ni li hranil Mitridates v tej steklenici oni strup, s katerim se je rešil skrbi tega življenja! Vas je gotovo poljubila blagodejna rojenica v zibelki v čelo. Jaz bi lahko leta prebrskaval celi tabor Mitridatov in ne našel bi ničesar. Vi pa zasadijte komaj palico v glino in že imate bogato žetev. Lahko bi našli kakor Schliemann kar bi le hoteli, ako bi se posvetili iskanju!“

„Gotovo“, odgovoril je trpko, „vse bi mogel najti, kar bi hotel, razun nje, nje, nje . . .“

„Nje? Ktere nje?“

„Mingeji.“

„Vi govorite v zagonetkah.“

„Minge!“ ponavljal je sam pri sebi in zagledal se v misli utopljen v pokrajino, ki je ravno dobivala večerno, slovesno podobo. Holmci postali so temnomodri, obzorje bilo je belo, oddaljeni Čatyrdag kopal se je pa še v roznatej svetlobi in okolo njegovega vrha zbiral se je oblak iz bledega zlata. To ime „Minge“, tako kakor je je izgovoril Umbrijani, splaval je pred manoj skupaj z ono čarobno večerno razkošjo, glasilo se je iz njega nekaj elegijskega, žalostnega, čarobnega; morebiti nasledek godbe o njegovem glasu.

„Minge“, ponovil je že jedenkrat in potem je pri-dejal mirno: „To je ona fiksna ideja, to je moj blaznost, katero vam je omenil pred kratkim časom Švicar. — Modrijan in razumnik pravi nam norcem: „Vse, kar si domišljujete, je le sen.“ A če vprašamo mi norci te razumnike, kaj je prav za prav bdenje, kaj sen — tu nam ne morejo podati gotovega odgovora. In tako mi norci torej ne vemo, kedaj prav za prav živimo, ali v spanji, ali kedar bdimo, tako tedaj ne vemo, kaj je prav za prav resnica, ali je sen ono, kar razumniki imenujejo resničnost. In kaj, ko bi bilo oboje resnica?“

Hotel sem biti v njegovih očeh modrijan in zaradi tega ravnal sem se po znamen pregovoru — molčal sem.

Umbrijani ni pričakoval odgovora, ostal je in jaz tudi. Šla sva molče z vrha.

„Povejte mi enkrat kaj o Mingeji“, rekel sem plaho, ko sva bila užé blizu mesta. Umbrijani se je nasmehnul.

„Ali hočete porabiti mojo izpoved za povest?“

Bdeča vest me ni dopustila legati.

„Pišete li blazno ali pametno?“ vprašal je Umbrijani dalje.

„Ne vem, a mnogi v Čehih trdijo prvo.“

„To vas je rešilo“, odgovoril je. „Ne briga me, ali napišete, kar vam povem, ali ne. Spomnite me enkrat moje obljube — a pri prihodnej priliki.“

Radovednost moja mikala me je češto, da bi napravi Umbrijanija k pripovedanju o Mingeji, a vedno

Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Kmečki delavci se dele na posle in na dninarje. Prvi zavezali so se za gotova dela in dobe zato, razun zmenjenega plačila za gotove roke (leto, mesec, teden), tudi popolno oskrbovanje (hrano, stanovanje itd.) od svojega gospodarja. Zaveza poslov za delo se ne razteza le na gotove ure, marveč posel mora biti gospodarju vsak čas na razpolaganje, ako prevzeto opravilo to zahteva. Posle se rabi zatoraj posebno za taka dela, ki se ne dajo vezati na gotovo ure in pri katerih je ugodno, da jih izvršujejo trajne isti ljudje. Posebno velja to za dela, kakor rejo živine in notranjo gospodarstvo. Za hlapce, pastirje in za oskrbovanje kuhinje rabi se navadno in pravilno posle. Njih dela zahtevajo, da so noč in dan na gospodarstvu ali v obližji ker se njih pomoč vsak trenotek rabi. Iz tega sledi nujnost ali vsaj primernost, da stanujejo posli na kmetiji ali gospodarstvu samem in dobe od gospodarja vse oskrbovanje. To je mogoče, če so posli, kakor je itak navadno, neoženjeni. Oddaja stanovanja in hrane na oženjene osebe je ravno tako težavno, kakor drago; tudi je skoraj nemogoče od oženjenih oseb zahtevati, da bi bili vsak čas na razpolago. Služba poslov je večjidel v rokah mlajših ljudij in je navadno prehodna služba, ker skoraj vsi kmečki delavci so bili pred svojo ženitvijo nekaj časa posli.

Seveda se tudi oženjeni posli, a teh je le manjšina. Oženjeni posli, ki so splošno bolj izkušeni in zanesljivi in ki tudi navadno delj časa v jedni službi ostanejo, kakor neoženjeni, se vzamejo za taka dela, katerih dobra izvršitev posebno skrbnost in zvedenost zahteva ali katerih pomankljivo izdelovanja zamore delodajalcu veliko škodo napraviti. Sem spada posebno reja domačih živali. Pri vsaki večji čredi ovac, govede ali konj vzame se še najmanj enega oženjenega posla, ki prevzame odgovornost za dobro ravnanje z živino. Mnogokrat vzamejo se tudi za konjske hlapce oženjene osebe, da se kapital, ki tiči v vsakem voznem konji, kolikor mogoče dobrim rokam zaupa.

Dninarji se dele na slobodne delavce in po pogodbi vezane. Oboje označi to, da morajo vsak dan ob gotovih urah pri vsakem gospodarskem pravilu delati, za katero delo dobe plačilo, ki obstoji ali v gotovem denarji, ali razun tega še v prirodninah. Plača v denarjih se preračuni vselej za vsak dan posebej, medtem ko se dovoli plačilo s prirodninami večkrat za daljšo dobo ali za delo cellega leta.

Slobodni delavci nimajo nobene določene službene pogodbe. Za vsak dan dobe od svojega delodajalca dogovorjeno plačilo in delavec kakor gospodar lahko vsak čas službo odpove. Svobodni delavci stanujejo navadno v vaseh, bodi si kot najemniki, ali posestniki lastne hiše

ali lastnega zemljišča. Navezani so na zaslužek, kateri jim daje delo njihovih rok in vsled tega, ako nimajo nič svojega, so najčesče izpostavljeni bedi siromaštva, zlasti po zimi. ko njih delavnosti nihče ne potrebuje. Tistim seveda, ki imajo kaj sveta, stalno svoje bivališče, se godi dokaj bolje, ker jim daje posest vsaj toliko, da morejo za silo preživeti sebe in svojce. Navadno je pri teh delavcih-posestnikih domače gospodarstvo tako razdeljeno, da išče mož zunaj doma zaslužka, domače gospodarstvo pa opravlja žena z otroci. Delavec, ki ima nekaj posestva, je najboljši. Navadno je štedljiv, ker ve, da si tudi z malo glavnico dosti opomore, saj lahko kupi kos sveta, ali ga vzame v najem, ali kupi kaj živine itd. Povsod, koder je mnogo delavcev, ki imajo kaj posestva, se je izkazalo, da so ti mej vsemi delavci najboljši, najzanesljivejši, najmarljivejši in najinteligentnejši.

Pogodbeno vezani delavci, kateri se nahajajo samo na večjih posestvih, so razmeroma v slabem položaju. Posesnik jih rabi samo po leti, po zimi pa navadno nimajo nič zaslužka, kakor na dan najeti delavci ne zaslužijo nikdar toliko, da bi mogli s prihranki zboljšati si svojo eksistenco, vsled tega pa se kaj radi selijo v mesta, kjer jim je vsaj tudi po zimi dana prilika, kaj zaslužiti. Zategadelj so veleposetniki ponekod že jeli zboljšati svojim kontraktno vezanim delavcem eksistence, seveda samo tam, kjer je svet največ v rokah posamičkov, ne pri nas v Avstriji.

Delavcev, kateri imajo kaj posestva, po največ tam, kjer ni latifundij in kjer je parceliranje posestev v navadi. Pri nas na Slovenskem na pr., je veliko več taci delavcev-posestnikov, kakov poslov in kontraktno vezanih ali slobodnih delavcev.

Položaj kmetijskih delavcev se da najbolje presoditi po njih dohodkih. Teh pa ni lahko izračunati. Najlaglje se preračuni pri tistih slobodnih delavcih, kateri nimajo nikacih postranskih zaslužkov, ampak delajo po leti in po zimi samo za dnino; težje pa je, če se jeden del zaslužka plačuje s kmetijskimi pridelki, če delavcu pomagajo žena in otroci, če ima sam kaj sveta in seveda iz njega tudi kaj dogodkov, ali pa če nima celo leto dela, ampak vsako leto samo nekaj časa.

Za Avstrijo še nimamo natančnih podatkov o dohodkih kmetijskih delavcev, zategadelj se bomo v naslednjem ozirali v prvi vrsti na Nemčijo. Povprek zaslužijo posli na Nemškem: moški posli na večjih posestvih 300 gld. (120 gld. v gotovini in 180 gld. v hrani), na manjših posestvih 270 gld. (90 gld. v gotovini 180 v hrani); ženski posli zaslužijo na večjih posestvih 200 gld. (65 gld. v gotovini in 135 gld. v hrani), na manjših posestvih 180 gld. (60 gld. v gotovini in 120 gld. v hrani). To je seveda povprek. V Šlezviku na pr. zasluži posel v gotovini in v hrani celo 420 gld., kar je jako mnogo ker je na Nemškem vse silno po ceni.

Dninarji, kateri dobivajo plačilo samo v gotovini, ali v gotovini in naturalijah, zaslužijo na Nemškem povprek 90 kr. na dan. To seve ni povsod jednako. Ponekod zaslužijo

taki dninarji tudi to 1 gld. 50 kr., drugod pa komaj po 40 kr., povprek pa pride na vsacega 90 kr. na dan ali na letos računši 300 delavnikov, 270 gld. Premisliti je vedno, da je življenje na Nemškem jako ceno in da izda tam en goldinar toliko, kakor pri nas poldrugi goldinar.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

(Dalje.)

Zravnal sem se in sedel mu nasproti, da bi mu gledal v oči; tako je delalo njegovo pripovedovanje vselej močnejši utis name. Čakal sem težko.

„Še nekoliko besedi, preden začnem“, rekal je Umbrijani. „Slišali ste, da sem bil, ali da sem morebiti še sedaj blazen. Moram vam pojasniti to reč. Bil sem kot dete neizrečeno občutljiv in prezgodaj zrel. Fantazija moja je bila bolna. Žrl sem vsakovrstne knjige, katere sem le na pol razumel, razlagal in pretvarjal po lastnih nazorih. Enkrat prišli so mi po naključji zapiski nekega misijonarja v roke. Bil je to brat mojega deda. Potoval je po Kini in te zapiske pisal na potovanji. Nikdar niso bili natisnjeni, ne vem po kakem naključji. / teh spominih našel sem suhoparno pripovedovano zgodbo nekega mladeniča, po imenu Hoangti. Na to sem zblaznel — i dentifikoval sem lastno svojo osebo s tem mladeničem. Trdil sem, da sem sam ta Hoangti, ki je živel znabiti več ko sto let pred mojim dedom . . . No, sedaj govoril sem vam vendar razumno? Razložil sem vam hladno fakta, kakor ko bi govoril o kakej tujej osebi. Sedaj pa poslušajte moj pravi, jedino resnični nazor: Bil sem jaz ta Hoangti v neki pretekli eksistenci. Kakor hitro sem čital samo ime, spomnil sem se vsega, kar sem bil pred sto leti preživel v Kini s krasno Mingeo. Dosti ljudi je, ki verujejo na metempsychozo in ki se imajo le za sanjarje in nikakor za norce. Jaz pa ne verujem le na selitev duše, temveč celó po usodnem, nerazjasnjem naključji spominam se popolnoma prejšnje svoje eksistence. To je morebiti nečuvna izjema — in radi tega sem v očeh treznih blazen. Pa nečem se prepirati o tem, kaj sem in kaj nisem, niti z vami, niti z drugim, hočem vam samo reči, da ne morem sebe in Hoangti razločiti v dve osebi; pripovedovati moram kakor o sebi, če pripovedujem o Hoangti. Tedaj povejte, ali naj sploh pripovedujem. Potem bode to kakor o lastni osebi. Imejte to, če hočete za puh bolnih možganov.“

V glavi se mi je nekoliko vrtelo po tem predgovoru. Pogledal sem ostro na Hoangti — Umbrijanija. Bil je ponosen in miren. Ogledal sem se okrog, če spim, ali bdim. Kiklopska jama bočila se je temno nad menoj, iskre sipale so se iz njene odprtnine ven v od lune se žarečo

noč, v katere naročji so dremali lesi in gore in morje. „Življenje je sen in sen je življenje“, šepetal sem sam pri sebi. „Kje je meja mej idealom in resnico?“

Potem sem prosil Umbrijanija, da bi pripovedal, Ustregel je mojej želji. Njegov glas prihajal je tiho in sladko k meni, kakor poblažen in očiščen po teh plamenih kateri so v časi visoko zaplapolali med menoj in njim. Oči njegove svetile so se sanjarsko kakor zvezde, in zvezdi gledale so kakor oči v jamo. Nepopisen čar imel me je v oblasti ves čas njegovega pripovedovanja, katero se je blizu tako-le glasilo:

* * *

Porodil sem se v malem mestu v pokrajini kian-skej, slavnjej zaradi izvrstnega vina. Oče moj bil je sicer ubog, ali užival sem vendar za najine razmere nenavadno vzgojo. Oče prodal je tkanine, katere se izdelujejo v Kalachanu iz dlake belih velblodov. Te tkanine so tako mehke in fine kakor perje, bele kakor sneg. Nosil jih je nek mož iz Kalahana k nam in ta pripovedal mi je mnogo o teh redkih velblodih labudje barve z očmi kakor rubini. Razun te tkanine imel je oče še kupčijo s pahljačami, proprogami in prozornimi zagrinjali, ktere je slikal in vezel sam. Izučil je tudi mene te umetnosti in kmalu vladal sem tako ročno čopič, da so govorili o meni v mestu. mladi Hoangti, kateri umeje pisma kakor učenjak, tudi slika kakor umetnik. Govorili so dalje, da pojem in igram na lavto kakor dama. Lavta moja iz belega agata bila je moja edina dedščina po materi, katera sama se je imenovala Lacchyn, kar pomenja revno lavto iz agata. Nikdo v celem mestu ni bil poznal moje matere, jaz sam se je nisem spominal, in oče ni govoril nikdar o njej. Sanjal sem o njej mnogo, domišljjal sem si, da tiči neka tajnost v razmerah očetovih do nje. Morda sem bil sin samega cara? Take misli prouzročile so, da se mi je mešalo v glavi. Zdelo se mi je enkrat, da se je pred mano odpirala perspektiva sreče, bil sem prepričan, da bode usoda moja svitla, nenavadna. To poslednje se mi je izpolnilo. Pa sreča? Kako morem o njej govoriti, nisem je poznal, razun nekoliko trenotkov, seveda neskalsjene, popolne sreče! Potem živel sem mirno z očetom. Bila sva revna, ali zadovoljna. Le z navadnim zagrinjalom bila je oddeljena od prodajalnice najina stanica; tam je visela moja mala kletka, v katerej so peli veselo in harmonično cvrčki, tam je bila moja mizica, na katerej sem si urejeval lepo dišeče tuše in barve, na katerej sem slikal in pisal svoje verze.

V beli vazi v kotu cvetel je čajevec, od katerega sem veroval, kakor se pripoveduje, da pomaga dobremu rimovanju, in malo cimetovo drevo, čegar duh bajé prihaja od meseca. Proti večeru posedavala sva na ulici in mejtem, ko so nama pripovedovali sosedje, kaj se je zgodilo novega na svetu, jedla sva svoj skromni obed iz riže in praženih lilijinih korenin. Potem sva legla in z vshodom solnca začela sva zopet delati. Tako je potekalo najino življenje sicer jednolično, ali prijetno, tje do dné, ko mi je bilo sedamnajst let. Pa dogodila se je ve-

pod vodstvom učiteljev dunajskih šol in bo osobito zanimiva zbog tega, da bodo z dovoljenjem dunajske šolske oblasti izvajali otroci v razstavi otročje igre in telovadne vaje. Razven tega bo v mladinski razstavi tudi bajno gledališče za živo predstavljanje otročjih in ljudskih bajk.

Pekarska specialna razstava bo obsegala dvoje paviljonov. V enem paviljonu bodo nameščeni vsi poljedeljski, obrtni in industrijalni proizvodi, ki služijo pekarstvu in temu sorodnim obrtom. V drugem paviljonu bodo uzorne pekarnice, kjer se bodo izdelovali vpričo občinstva razni izdelki pekarski in sorodnih obrtov; omogočeno bo na ta način, da bo zaukazano vsem restavracijam in kavarnam v razstavi jemati za porabo vsakovrstno pecivo le v razstavni pekarnici. Na ta način bo mogoča za časa razstave vršba in popolnoma modernih procesov pekarstva in sorodnih obrtov.

„Uranija“ bo poljudno-znanstven zavod po vzgledu berlinske „Uranije“. Središče bo poljudno-znanstveno gledališče, v katerem bosta po dve predstavi na dan. Poleg gledališča bodo dvorane za dokazovanja in poskuse. Ti eksperimenti in demonstracije bodo tako vrejeni, da bo lahko lajik pojmlj temeljne točke modernih prirodnostnih vednostij. V „Uraniji“ bodo poleg tega znanstvena predavanja v raztolmačenje eksperimentov in demonstracij prirodznostnih nauk.

Omeniti je treba, da bo razven šestih velikih razstav, tudi razstava bosenske vlade, katera bo razstavila v posebnem paviljonu izdelke bosanskega obrta in umetnega obrta deloma že izgotovljene, deloma se bodo pri razstavi izdelovali.

Dunajsko mesto bo razstavilo v svojem paviljonu vse ono, kar priča o njegovem velikem napredku v teku zadnjih petdesetih letih osobito pa pričeta monumentalna dela.

Jubilejna razstava prihodnjega leta ne bo skrajno resna strokovna razstava brez vsakih razvedril, kakor tudi ne razstava, pri kateri bi ista nadvladala. Razstava bo vspela le tedaj, če bo mnogobrojno posečana, zbog tega bo nudila občinstvu poleg pouka tudi prijetno zabavo in razvedrilo.

Prirejanje slavnostij, katere se bodo vršile deloma v razstavi deloma poleg te na dirkališčih, potem vedno menjajoče se začasne razstave v poljedeljski razstave v to bo vedno mora privlačnost za občinstvo; poleg tega bo poskrbela razstavna komisija za potrebna prometna sredstva, da tako omogoči množicam poset.

Razven tega bo zunanost razstave privlačna in slikovita razsvetljava bo v vsem odgovarjala modernim zahtevam, v zabavo bo izborna godba in komisija bo tudi gledala, da se bo oddajala cena in dobra jed in pijača, kar je glavni pogoj za nebrojni poset.

Iz navedenega se lahko razvidi, da je pri normalnih razmerah zagotovljen popolni vseh jubilejne razstave na Dunaji v l. 1898.

Po „I. G. Ackermanns Gewerbe-Zeitung“.



Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Konec.)

Za spoznavanje kmetijsta sploh ter gospodarskega in socialnega položaja kmetijskih delavcev je treba pojasniti še nekatere točke.

Kmetijsko delovanje je jako različno. Preminja se z letnimi časi. Celo opravilo tistih se preminjajo, kateri imajo prav za prav vse leto jedno in tisto delo, na pr. varovanje živine. To ima za delujočo osebo vsaj jeden dober nasledek, da nje fizične in dušne moči se ne napenjajo vedno samo jednostransko. Sploh je kmetijsko delo zdravju človeškemu primeroma še najbolj koristno, sosebnost, ker se izvršuje na prostem. Poleti mora seveda kmetovalec časih izredno mnogo delati, ali po zimi ima dosti prilike, da si odpočije.

Velike škode za kmetovalca in za kmetijskega delavca je to, da rabi kmetovalce po leti znatno več delavskih močij, kakor po zimi. To je kmetovalcu na škodo zategadelj, ker po leti navadno ne dobi toliko delavcev, kolikor jih potrebuje, delavcu pa je na škodo, ker po zimi ne more dobiti zaslužka. Deloma a le v neznatni meri se poravnava to s tem, ker po leti pomagajo ženske in otroci kmetijska dela opravljati, dočim po zimi nimajo opravila razen domačega.

Pri kmetijstvu ne upliva delo na ženske in na otroke tako slabo, kakor pri drugih poklicih, posebno pri industriji, v prvi vrsti zategadelj ne, ker je omejeno na poletje in sicer v prvi vrsti na čas žetve in le če je vreme ugodno. Ker so kmetijska opravila jako raznovrstna, je možno, vsaki delujoči sili odkazati njej primerno delo. Sicer pa delajo ženske in otroci izključno v prostem zraku, česar ni smeti podcenjati. Radi tega pa žensko in otroško delo za zdravje in prospevanje dotičnih oseb ni naravnost škodljivo, prej koristno in sicer za obe prizadeti stranki. Delodajalcu je pomoč žensk in otrok po leti jako dobro došla, ker nima in ne more imeti zadostih moških delavcev, sam pa pomnoži s tem svoje dohodke, otroci njegovi pa se tem potom zgodaj duševno in telesno pripravijo za svoj prihodnji poklic. Seveda se ne da tajiti, da je za ženske in otroke delo škodljivo, sosebnost če preseza njih moči, če se njih moči izrabljajo in izkoriščajo in ako morajo žene vsled dela zanemarjati izgojo svojih otrok, ako morajo noseče žene delati, ako morajo otroci radi dela zanemarjati šolo, ali se jim nalagajo njih močem neprimerna opravila.

V zadnjih letih se je nadomestovanje človeške moči s stroji tudi v kmetijstvu silno razširilo. Kmetovalcu je s tem omogočeno dokaj intenzivnejše kmetovanje, zlasti pa je na delavce dosti manj vezan, kakor prej. S tem se je izjednačilo pomanjkanje delavskih sil, četudi ne popolnoma, delavci sami pa so dobili stalnejši zaslužek.

Ogromna večina kmetijskih delavcev dobiva kar potrebuje za življenje največ v naturalijah, ali pa si jih doma sama pridela. Samo dninarji, če so oženjeni, dobivajo samo plačo v gotovini. S tem je večina kmetijskih delavcev preskrbljena za hrano, kar je velike važnosti, ker se cena raznih živil na trgu vedno menja. V gotovih mejah in pod gotovimi pogoji se plača v naturalijah za kmetijskega delavca jako primerna, in bi bilo le na škodo delavcem, ako bi se odpravila, kakor se ponekod zahteva. Ako naj je plačevanje zaslužka deloma v gotovini, deloma v naturalijah koristno, morajo veljati naslednja načela: 1. Dajati je samo naturalije, katere more delavec ali direktno porabiti ali pa v lastnem gospodarstvu v svrhu daljnje produkcije (živila, kurivo krmo itd.); 2. Naturalije morajo biti tako po množini kakor po kakovosti primerne delavčevim potrebam in dati se mu morajo ob času, ko jih more porabiti; 3. Za tiste potrebščine, katere si more delavec le z velikimi težavami in znatnimi troški poskrbeti, a jih potrebuje na vsak način, mora vsekako skrbeti delodajalec.

Za tista kmetijske delavce, kateri so sami posestniki in katerih daje njih posestvo kar potrebujejo naturalij, je plačevanje v naturalijah jako majhnega pomena, če jim že ni na škodo, ako so namreč primorani dobljene naturalije prodati.

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

(Dalje.)

Mandarin ogledaval je pahljačo in čital verze z glasom, v kojem se je kazalo začudenje, krasota teh verzov bila je namreč v godbi besedi in umetnosti ritma, ki se ne da posnemati v nobenem drugem jeziku kakor v kitajskem.

„Ali si naslikal to sam? In te verze si sam napisal zraven in je zložil?“ prašal je mandarin.

„Vse je delo mojega sina.“

„Ti verzi tudi? Kje jih je vzel?“

„Zložil jih je.“

„Vzamem to pahljačo“, rekel je mandarin in nepršaše, koliko stane, podal je očetu pest novcev. Potom sem ga slišal oditi. Razgrnil sem prav malo, le za dva prsta, zastor in pogledal za njim. Ustavil se je pri nosilnici, podal dami pahljačo in jej čital moje verze.

„Očarana sem,“ rekla je in koprneči njen pogled zažaril je náme in godba njenega glasa in duh njenega šopka prihajal je kot vetrič k meni. Nato je poštel oče denarje; položil je toliko, kolikor je pahljača stala, na mizico, z ostalim šel je na ulico in vrnil to mendarinu.

„Preveč ste dali,“ rekel je suho.

„Ali ti verzi stanejo mnogo več, ker dajem sedaj.“

„Prodajem pahljače in ne verzov.“

„Daj ta prebitek svojemu sinu.“

„Nema nobene kupčije na svoj rovaš. Pomaga mi le slikati.“

Dama dotaknila se je s šopkom glave mandarinove in kot bi mu bilo zašepetalo dišeče cvetje voljo krasne žene, povrnil se je z očetom v prodalnico in rekel: „Poslušaj me, starček. Zdi se mi, da je sin tvoj dobro odgojen; sestava te pesni ni lahka, niti običajna, pisava je nad mero elegantna, slikarija izraža fin čut in ukus. Zanima me ta mladenič. Koliko je star?“

„Devršil je danes sedemnajsto leto.“

„No, kaj bi rekel ti, ko bi ga jaz vzel k sebi? Bi ti li ne bilo žal ločiti se od njega?“

„Mislim kakor prislovica, ki pravi: V detskej dobi so ljudje podobni ptičem, živčim skupno v gozdih. Ko dorastejo, leti vsak na drugo stran.“

„Hvalim te zaradi teh misli. Torej ga pošlji k meni takoj jutri. Jaz sem namestnik Panju. Če bode tvoj sin, kakor si ga mislim in če bode hotel, naj živi v mojej hiši. Imam deco, katerej bode njegova družba koristna. On sam lahko napreduje v modrosti v mojej hiši, mnogo pametnih môž zahaja k meni. Sam vpeljem ga nekda na pot življenja. V ostalem ti ga ne jemljem, ne bo imel k tebi daleč in lahko te obiskuje po tvojej želji.“

„Hvala ti in sreča,“ poklonil se je moj oče globoko. Mandarin in njegova žena sta odšla in ostalo ni za njima ničesar kakor fin duh cvetice „lan“ in svitla zarja na dnu mojega srca.

Drugega dne podal sem se na pot in srce mi je tolklo slasti, ko sem v solnci zagledal visoki dom mandarinov se stolpi, pokritimi z zlato streho, pod katero so se zibali zvonovi, ki so v tem trenutku zvonili kakor odmev pomladne nevihte. Mislil sem na ono, ki je bivala v teh ponosnih stenah iz belega mramorja, in zdelo se mi je, da so prerevne v primeri z onim krasom, kojemu so bile v stanovanje odločene. Mandarin Panju sprejel me je prijazno. Napravil sem vidno dober utis, kajti pozval me je, naj obedovam z njim. Potem je poklical svoje otroke, in mi rekel, naj se bavim z njimi. Ljubil sem jih takoj zaradi njihove matere. Pripovedoval sem jim pravljice, vozil se z njimi na ladiji, z njimi plel vence najbolj različnih in najbolj čudnih podob, kar jih je zelo zanimalo. Peljali so me potem v stolp, kjer je njihov oče hranil svoje orožje, krasne obleke in množino starih posod iz porcelana. Nikdo nema pojma v Evropi o krasu in dragocenosti teh vaz; Kitajci jih skrivajo pred tujci, da bi jih ne oskrenule oči barbarov, in zakon kaznuje izdaco, ki bi se pregrešil tako daleč in jih prodal Nekitajcu ali pa odnesel za mejo. — Bil sem očaran od lepote teh zbirk. Tako mi je potekel dan in na večer pozval me je Panju v vrt z željo, da bi mu kaj zapel. Imel sem svojo agatovo lavto s saboj in šel sem z boječim korakom k paviljonu, kjer me je pričakoval. Stoletni orehi širili so tam senco in trpek duh. Temnomodra voda umetnega jezera, pokritega z vodnimi lilijami, šumljala je tiho pod

kmetih, a temu je nasprotovala korist kmetskega prebivalstva, za katero so se krepko potegovale grajščinske gosposke. Kar so mogle mestne zadruge doseči, je bilo jedino to, da se je prepovedalo nezadružno rokodelstvo, v obližju mest in trgov. 8. marca l. 1747. je odredila Marija Terezija vsled nasveta grofa Havgvida, „da se ne sme trpeti po mestih in jedno miljo daleč okrog mest po vaseh nobeden neopravičen rokodellec, ampak jih je primorati, da pristopijo k mestnim zadrugam, in jim je nalagati prispevkov zanje. Tisti rokodelci pa, ki bivajo v vaseh, nad jedno miljo oddaljenih od cesarskih mest, in so tam potrebni, naj se ondi pusté zaradi ugodnosti za podložnike in naj se za zdaj še ne silijo k vstopu v mestne zadruge“. To je odredila cesarica vsled pritožbe, da „cvete po mestih in na kmetih po Kranjskem, šušmarstvo na škodo meščanskim rokodelcem. Ker bi bilo pa prehudo za revnega, od mest jako oddaljenega kmeta, če bi se obrti in rokodelstva po kmetih popolnoma prepovedala,“ je vlada v omenjenem smislu stavila meje obema strankama. S tem pa seveda prepira samega ni mogla udušiti, marveč so mnoge zadruge skušale razširiti svoje področje, ko je cesarica 1750. l. potrdila obrtni red iz l. 1731. in odredila na tej podlagi revizijo „svoboščin“ vseh zadrug. Pri tej priliki pa se niso bojevale zadruge samo proti kmetskemu rokodelstvu, temveč so nekatere tudi skušale druga drago uničiti in tem načinom raztegniti svoj privilegij daleč na okrog.

Najoblastnejše so se vedli v tem oziru cirknški črevljarji in usnjarji, ki so bili združeni v jedni zadrugi. Zahtevali so 1753. t., da se jim dá pravica prostega trženja s svojim obuvalom in usnjem od Vrhlike do Aidovščine in Vipave, na Pivki, do Reke, Ribnice, Dobropolja in Iga. Temu pa je nasprotovala posebno Ribnica. Tam so imeli stare svoboščine iz l. 1600., 1605., 1631. in 1708. Dokazati pa Cirknčanje niso mogli, da imajo res že izdavna tako obširno pravico, kakor so jo zahtevali. Vendar so dež. odborniki nasvetovali, naj se jim potrdijo pravice, v kolikor jih imajo „in rechtmässiger Possess“, da pa se ne smejo kratiti pravice dotičnih rokodelcev v Ložu, v Ribnici, na Vrhniki, v Postojni itd. Temu nasvetu je cesarica ugodila in dovolila cirknškim črevljarjem in usnjarjem privilegij, da smejo tržiti s svojimi izdelki skoraj po vsem Notranjskem. Zdaj jim je pa vzrastel pogum in takoj so vložili novo prošnjo pri notranjski kresiji, ki se je glasila: „Ker ne vemo, katere svoboščine imajo vsi v navedenih krajih bivajoči črevljarji in usnjarji, ki so nam delali večkrat velike sitnosti, tako da smo pri svojem obrtu trpeli izdatno škodo“, prosimo okrožni urad, naj zahteva od vseh črevljarjev in usnjarjev na Vrhniki, v Logatcu, v Postojni, Vipavi, Štanjelu, Sencžeh, Trnovem, Ložu, Spodnj. Nadlišku, Turjaku, Ortneku, Ribnici, Dobropolju, v izanski župniji in pod bistriškim samostanom svoboščinske listine, t. j. da naj se vsem prepové rokodelstvo, če se ne opravičijo z listinami.

Proti tej zahtevi so vzdignile svoj glas vse grajščinske gosposke. Ribniška gosposka ja navajala zadružne

članke ribniških črevljarjev in usnjarjev (1600, 1631). Po teh svoboščinah ne smejo tuji rokodelci, razen na sejneh, v Ribnici nič prodajati, drugače se jim zapleni vse blago. Pa tudi na tržnih dneh in cerkvenih shodih so morali plačevati cirknški črevljarji in usnjarji po 12 soldov, in to brez ugovora, do 1753. l. Tako naj ostane tudi v bodoče.

Sodnik samostana v Bistri poroča, da so samostanski črevljarji in usnjarji samostanskim podložnikom izdelovali obuvalo in usnje, odkar obstoji samostan. Temu niso Cirknčanje nikdar ugovarjali. Pač pa so tudi smeli pohajati semnje v Bistri in tu prodajati in kupovati.

Soneški podložniki, črevljarji in usnjarji, nimajo sicer svoboščin, uživajo pa to pravico od pamtveka in plačujejo celó grajščini po 17 kr. najemnine, in bi še več plačevali, ako bi jim ne delali škode cirknški usnjarji in rokodelci. Ortnški usnjarji in črevljarji so pa vpisani v ribniško dotično „bratovščino“. Vipavski črevljarji in usnjarji imajo svojo bratovščino, izdelujejo pa samo staro blago za-se in za kmete, prav malo pa za kupčijo, toraj ne delajo nič škode Cirknčanjem, saj itak komaj živež zaslužijo.

Šneperški podložni črevljarji in usnjarji imajo staro pravico, po Krasu, na Pivki itd. s svojim blagom tržiti. Tega jim ni še nihče branil, saj so večinoma vpisani v loško (Lož) bratovščino; prislužijo si pa s tem načinom samo toliko, da malo lažje plačujejo svoje davščine. V Logatcu pa je bila od l. 1667. posebna zadruga, katere člani so imeli izključno pravico, prodajati usnje in obuvalo. Zato pa so tudi morali plačevati grajščini po 1 gl. Črevljarska in usnjarska zadruga v Postojni in Senožehah je pa izgubila svojo svobščinsko listino o požaru l. 1734.; sicer pa so prišli ondotni črevljarji tako na nič, da ga ne dobiš, ki bi znal „civilnemu“ človeku napraviti črevlje, in, če bi hoteli tu katerega nastaniti, bi rajši zbežal, nego se dal vpisati v cirknško zadrugo, „kajti tam (v Cirknici) niso izučeni črevljari“, ampak zgolj „prakticierende Lederer“, ki vežijo kmetske škornje iz slabega in sežganega konjskega usnja, pa še te za drag denar; ta draginja naj bi se malo odpravila. Sicer pa, pravi dotični najemnik postojnske in senožeške grajščine, segajo Cirknčanje preko pravic, podeljenih jim po cesarici; ti hočejo podvreči vse usnarje in črevljarje v vseh trgih do morja. Zabredli bodo tem potom v hude razprtije z ondotnimi rokodelci, pa bodo to sami zakrivali, segajoč preko svojih mej. Temu bi se najbolje ustavilo, če se jim veli: „Sutor non ultra crepitam nec limites ejus“.

(Dalje sledi.)



Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Mej raznimi vrstami kmetijskih delavcev stoje nekaj sveta posedujoči kmetijski delavci gotovo najbolje. Ako so marljivi in štedljivi, potem vsaj izhajajo, s časoma si

celo lahko opomorejo do necega blagostanja. Njih gospodarsko uspevanje je največ odvisno od lastne sposobnosti. Žal, da je ta vrsta delavcev pri nas precej indolentna. Svoj lastni svet obdelujejo malomarno in površno, dela pa ne iščejo, dokler ni nujno potreba.

Kmetijskim dninarjem, kateri so poleg poslov najbolj odvisni od delodajalcev, se godi razmeroma še dosti dobro, ako dobivajo dober naravni deputat in pravočasno.

Reformatorji, kateri bi radi pomagali kmetijskim delavcem vseh vrst in jim zagotovili po možnosti ugodno materijelno stanje, povdarjajo, da bi odprava kmetijskih dninarjev ne bila na korist kmetijstvu, pač pa zagovarjajo odločno, da je v lastnem interesu posestnikov, zagotoviti si primerno stalno in zanesljivo število dninarjev. Pred vsem je važno, da ima posestnik — tu pridejo pač samo veleposestva v poštev — samo toliko dninarjev, kolikor jih more tudi po zimi potrebovati, pred vsem pa mora dninar imeti upanje, da se osamosvoji in da si z marljivostjo in štedljivostjo pomore do neodvisnosti. Možno je to le na jeden način, na ta način namreč, da dninar zasluži vsaj toliko, da si sčasoma nakupi nekaj sveta, s katerim stopi v vrsto delavcev-posestnikov. Na ta način bi bilo pomagano posestnikom in dninarjem. Posestnik bi najemal delavce le kadar bi jih potreboval, namreč po leti, po zimi pa bi izhajal s posli. Dninarja pa bi upanje, da postane posestnik, priganjalo k marljivosti in k štedljivosti, ker more le na ta način dobiti materijelnih sredstev za svoje osamosvojenje.

Ustvarjenje številnih malih posestev, katerih lastniki bi bili zajedno kmetijski dninarji, ni tako težavno, kakor se mnogim dozdeva. Stvar se bode dala izvesti, kadar se interesovani večji posestniki, državna in občinska oblastva prepričajo, da je ta institucija tako v državnem kakor v kmetijskem interesu. Izseljevanje kmetijskih dninarjev izvira največ od tod, da ti ljudje sedaj nimajo upanja, da si kdaj opomorejo in si pridobe vsaj nego gotovost eksistence.

Nujno potrebna je odprava tistih dninarjev, kateri se nemški imenujejo „Einlieger“ in kateri žive zgolj ok zaslužku po leti, po zimi pa trpe pomanjkanje.

Kmetijsko delavstvo reprezentuje sloj, v kateri spada na milijoni ljudij tudi v naši državi, katerih sreča in blagostanje je torej za socialni in gospodarski razvoj vseh naših razmer največjega pomena. Njih sedanji položaj se ne strinja z zahtevami, katera so opravičeni staviti in ako so vsled tega nezadovoljni, ni to samo dokaz, da so reforme potrebne, ampak tudi na škodo vsemu kmetijstvu. Miren in zdrav razvoj kmetijstva je največje važnosti, zategadelj pa zasluži tudi delavsko vprašanje v kmetijstvu največjo pozornost.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

(Dalje.)

Hitro je šla iz sobe. Šel sem v kopalnico, preoblekel se v zlatotkana oblačila, ki so tam ležala, poškopil se z dišečo vodo. Ko sem se vrnil v sobico, bile so vrtni duri na stežaj odprte, bobni in rogovi so zagrmeli in zbor devojk, ki so nosile goreče sveče iz rožnatega voska, prišel je pome v sobico. Peljale so me v vrt. Tam je čakal velik zaprt palankin, pokrit s breskovim cvetjem in srebrno tkanino. Jedna izmed devojk dala mi je zlat ključ od njega. Znova oglasila se je godba. šumna, oglušujoča. Sužnji, noseči palankin, začeli so stopati, jaz, devojke s svečami in godci šli smo za palankinom. Vrtna pota bila so temna, kajti prastara drevesa, velike ciprese in orehi, niso puščali skozi žarkov zvezd. Bilo je, kakor bi blodili po gozdu. Čem dalje smo šli, tem zamolkleje glasila se je godba, dokler ni naposled utihnila čisto. Tudi devojk bilo je zaporedoma manj, zgubljale so se jedna za drugo in sveče njihove so ugašale, toda cesta postajala je vendar svetlejša, kajti orehovi gozd bil je vedno bolj redek. Naenkrat vstopili smo v ogromen nasad breskev, ki je dremal v čarobnem svitu zvez, katerih nisem videl do sedaj še nikdar tako žaréti, tako jasno migljati. Rosa je kapala z breskev, ki so tako bogate cvetele, da so se zdele obdane z ivjem. Nikdar nisem videl krasnejšega prizora. Sredi nasada stala je mala hišica, bela kakor lotos, zračna kakor ptičje gnezdo. Lesk na nebu žarečih zvezd odbijal se je od srebrnih njenih sten, v katerih so se gledale kakor v vodi. Pred to hišico postavili so sužnji palankin. Ostal sem naposled sam, vsi sužnji, devojke in godci bili so zginili.

Iz palankina zaslišal se je sladki, sanjarski, zamolkli glas Mingei: „Pri cilju sva, v paviljonu, ki se zove: „Sreča v vrtu cvetočih breskev.“

Vzel sem ključ in odprl palankin. Nekaj kakor blesk belih žarkov padlo mi je v naročje — Mingea zavita v zavoj. Nesel sem jo v paviljon. Stopila sva v malo sobico, ki se mi je zdela prevlečena s tkanim blagom iz nitek breskovih cvetov in ivja. Poklonila sva se sedemkrat ognjišču, na katerem je gorel mal bledomodri ogenj. Potem sem jej snel zavoj. Oblečena je bila v belo svilo, pokrito z breskovimi cveti. Tudi lasje njeni bili so s tem cvetom ovenčani. Na mizici stal je srebrn kozarec z vinom. Napila sva se iz njega skupno.

„Sedaj sem tvoja, mož moj“, šepetala je Mingea, in pokleknila pred me. Potegnil sem jo na svoje srce. „O ti sreča v vrtu cvetočih breskev,“ zaklical sem. Več nisem mogel reči.

Skozi okno sijale so zvezde na najino srečo in veja cvetoče breskve, ki je zraven sobice pri oknu stala, zazibala se je, kakor bi naju blagoslavljala, ko sem nesel

Vlada je potrdila samostalno zadrugo žužemberško, obsežajočo eudi Kočevje in Toplice, l. 1760.

(Dalje sledi.)

Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Očrtali smo kar možno na kratko položaj kmetijskih delavcev. Iz tega je razvidno, da so reforme nujno potrebne, mogoče so sevede le deloma. Kmetijski delavci radi svoje nezadostne omike, radi tega, ker so raztreseni vsaksebi in pa radi svoje gospodarske odvisnosti od delodajalcev doslej niso bili v stanu, storiti kaj za izboljšanje svojega položaja. Reformatorični predlogi, kar jih je bilo doslej sproženih v izboljšanje položaja kmetijskih delavcev, se nanašajo največ na kmetijske delavce v tac'h krajih, koder delavci niso mali posestniki.

Skrb za izboljšanje npravnosti in povzdigo omike kmetijskih delavcev mora hoditi roko v roki s prizadevanjem, izboljšati njih materijelni položaj, ker jedno ni možno brez drugega.

Najvažnejša in najizvrstnejša sredstva za povzdigo omike in npravnosti so šole. Njih upliv je toliko večji, čim bolj je otrokom obisk olajšan, čim bolj se pazi na reden šolski obisk in čim manj se otroci v šolskih letih izkoriščajo za kmetijska opravila. Koder delajo ženske — in to je skoro povsod — tam so velike važnosti tudi otroški vrtci. Jako koristne so tudi nadaljevalne šole za odraslo mladino, povrh pa je skrbeti za ljudske knjižnice in če možno tudi za podučna predavanja.

V materijelnem oziru naj se skrbi za delavca poglavitno na ta način, da se mu odkaže zdravo, prostorno stanovanje, de se mu z ustanovitvijo konsumnih društev omogočajo nakupovanje potrebnih rečij kar najceneje mogoče, da se delo akordira in da se uvede zavarovanje za slučaj bolezni, nezgode in za invaliditet.

Kako si kmetijski delodajalci mislijo, da bi bilo kmetijskim delavcem pomagati, kažejo sklepi l. 1872. vršivšega se posvetovanja pruskih kmetijskih delodajalcev. Naj podamo kratko vsebino teh sklepov. Shod delodajalcev se je izrekel tako-le:

1. Dasi so matere najboljšo vzgojiteljice svojih otrok, kaže vendar kjer je mogoče ustanoviti otroške vrtce; 2. Ustanoviti je nove ljudske šole povsod, kjer je za to dovolj otrok.; 3. Za odrasle otroke naj se ustanove nadaljevalne šole; 4. Delodajalec dajaj kot oče in soprog svojim delavcem dober izgled in jih navajaj na ta način na uravnost in na rodbinsko življenje; 5. Nedeljsko delo naj se povsod odpravi; 6. Delavcem je dajati priliko, da eventualno, če se posestniki, v delavnikih opravijo svoja kmetijska in domača dela; 7. Skrketi je, da žene kmetijskih delavcev morejo opravljati svoja domača

dela. 8. Delodajalec mora svoje posle vzgajati in jih po možno izobraževati ter se jim izkazovati kot dobrohoten prijatelj; 9. Duhovniki in učitelji naj skrbijo za povzdigo omike, v kateri namen naj se tudi ustanove ljudske knjižnice; 10. Delodajalci naj skrbijo, za primerna stanovanja svojih delavcev; 11. Delavski čas naj se primerno skrajša, ker je to potrebno za materijelno, duševno in npravno povzdigo kmetijskih delavcev. To je tudi v interesu naroda in države in radi tega je potrebno, da se uvede normalni delavnik, toda kmetijskim razmeram in opraviom potrebno; 12. Otroke kar možno malo rabiti za kmetijska opravila, sosebno ne, ako bi morali radi opravil zamuditi šolo; 13. Akordna plača pospešuje marljivost delavcev in zjamčuje delavcu z rastočo produkcijo primerno zvišajoče se dohodke. dočim mora stalna mezda biti odmerjena tako, da zadostuje za življenje delavske rodbine; 14. Mezda bodi izplačana vsaj deloma v gotovini in deloma v naturalijah; 15. Ustanove naj se konsumna društva, da si morejo delavci gotove potrebne reči, katerih ne prideljujejo, kupiti kar mogoče po ceni; 16. Ustanove naj se na podlagi vzajemnosti ustanovljene zavarovalnice proti izgubi pri živini; 17. Gleda naj se, da si vsak delavec vsaj nekaj sveta pridobi in da postane posestnik.

Tudi Slovenci bodemo morali uvaževati nagibe, kateri govore za to, da se izboljša položaj kmetijskih delavcev. Sicer se nam ni brigati za naše veleposestvo ali tudi manjši in mali posestniki so vezani na delavce in na posle, katerih zdaj vse več primankuje največ zategadelj, ker je materijelno stanje kmetijskega delavca ali posla tako slabo, da tako nobenega drugega delavca ne.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

(Konec.)

„Oh“, rekel je oče, „zakaj sem moral doživeti na svojem otroku, da prav dam progovoru, le dvoji ljudje da so dobri na svetu, namreč mrtvi in oni, ki še niso rojeni. O, da bi bil ti eden izmed prvih ali drugih!“

Molčal sem dalje.

„Moreš ti tajiti“, rekel je mandarin, „da si padel v mrežo nesramne kurtizane?“

Tu sem zrastel.

„Govorite se spoštovanjem o onej, katero ljubim in katera je moja žena,“ rekel sem. „Vedi, mandarin Panju, da sramotiš lastno sorodnico.“

„Ali noriš? Govoriš li v vročici?“ vprašal je Panju.

„Govorim trezno in resnico. Mingea je ona, katero sem ugledal prvič na tvoji strani, ko je uživala gostoljubnost v tvoji hiši.“

tkalci skrivaj po mestu iskati dela in izpodrivati mestnih tkalcev. Kmetiskim tkalcem se ne sme nalagati več, kakor 20 kr. letnega prispevka, kajti sicer bi ne mogli zmagovati kontribucije, katera se jim je naložila povodom rektifikacije.

Tkalska zadruga je bila tudi v Škofji Loki. Tamošnji tkalci so tudi zahtevali 1753. l., da se osnuje za ves okraj loške grajščine samo jedna zadruga. Tudi temu so se upirali deželni odborniki, dokazujoč, da sestoji loške gosposke ozemlje iz petero župnij (Stara Loka, Poljane, Selca, Žiri, Dovje). Od Loke do goriške meje je pet milj, Mojstrana in Dovje so pa celo daleč gori na Gorenjskem, nad Jesenicami proti Kranjski Gori. „Kako bi se mogli vsi loški gosposki podložni tkalci vpisati v loško zadrugo! Morali bi doslej svobodni tkalci opustiti koristno rokodelstvo. Ne samo po vaseh, temveč večinoma po hišah na samem stoječih in spadajočih pod loško gosposko, imajo statve, ki pa umirujejo, izvzemši zimski čas in jesenske večere. Tkejo pa na njih ne samo gospodarji, nego tudi zdaj ta, zdaj oni odrasli sin, hlapci, gostači in ženske“. Ti bi torej vsi morali hoditi v Loko, tam najemati učence, tja nositi prispevke. „Loški mojstri bi pa imeli užitek in pušice v rokah, kmetiski sozadružniki pa bi se obrisali“. In za to čast naj bi kmetiski tkalci plačevali po 20 gld. prikupnine! To je preveč ne samo za kmete, nego tudi za malomestnega tkalca. Lončani so zahtevali tudi, da se ondotni tkalski zadrugi priklopijo rešetarji. A deželni odborniki tudi to zahtevo pobijejo, kajti rešetarji nimajo nikake zveze s tkalci, ampak so zavisni samo od trgovcev, ki jim dajejo žimo.

Seveda so imeli loški tkalci v mestnem starešinstvu svoje zaščitnike, ki so bili po besedah deželnih odborikov „simpliciter pro“, dočim so nasprotovale grajščinske gosposke glede svojih podložnikov. Če mestno starešinstvo meni, da bode razširjenje zadružnih svoboščin zatrla šušmarje, je tudi to dvojljivo; sicer pa starešinstvo ne pové, „kdo šušmari, ali meščani, ali kmetje, ali oboji“. Tudi loški trgovci so zahtevali vtelesitev kmetiskih tkalcev v loško zadrugo, a odborniki so rekli, da si bodo potem, če se to dovoli, težko nabavili trgovci dovolj platna, kajti mnogo kmetov, ki so doslej vedno tkali platno, bi opustilo ta obrt; če se pa zanašajo na polhograško platno, ki tudi ni izdelano po zadružnih tkalcih, pa s tem pritrjujejo, da jih tudi kmetiski tkalci loške gosposke morejo preskrbovati s poštenim blagom, kakor se je to godilo od pamtiveka. Tudi domači kmetiski tkalci se bodo potrudili, da jim tujci ne prevzamejo kupčije, in bodo izdelavali dobro platno. L. 1726. so poročali predniki, da se izdeluje na Kranjskem na leto za 500.000 gld. platna; tega pa ne spečajo samo mestni trgovci, nego mnogo tudi mestni prekupci, sosebno Simon Jugovec iz Kranja, ki pa stanuje v Bitnu na loškem ozemlju. Vse to kaže, da ni umestno, kmetisko tkalstvo zatirati, temveč še bolj razširjati.

Deželni odborniki so se opirali tudi na priprošnjo kmetiskih podložnikov, bivajočih v dveh dolgih in ozkih

dolinah, v poljanski in selški, v katerih mnogo zemlje zavzemajo vode; polje jim rodi samo enkrat v letu, zato sejejo že od starodavnih časov lan in ga izdelujejo. Po vaseh okrog loškega okrožja, celo okrog Ljubljane, sme kmet povsodi svobodno tkati platno; loškemu podložniku, revnemu hribovcu, bi to radi zabranili tisti mestni tkalci, ki so se tkanja naučili pri kmetiskih mojstrih in so potem sami tkali na kmetih, dokler se niso preselili v mesto. Odborniki torej zahtevajo, da naj se odobré svobodščine samo za mesto in mestno ozemlje, le one kmetiske tkalce naj sprejemlje zadruga, ki to sami žele; v mestu živéči tkalci, ki nimajo toliko, da bi plačali vkupnino, naj se ne silijo, da pristopijo k zadrugi; kmetom pa se pusti dosedanja pravica.

Posebno oblastno se je vedla ljubljanska lončarska zadruga; zoper njo je celo lončar Luka Frjan iz Šmartina pod Šmarno Goro pri dež. stanovih moral prositi pomoči l. 1706. On ni bil navaden kmetiski lončar, temveč „lončar deželnih stanov“. 1676. l. so mu podelili ta naslov stanovi: „pa brez plače, in ga vzeli pod svoj zaščit“. Ljubljanska lončarska zadruga ga je pa preganjala, kakor vse kmetiske lončarje, ki niso bili njeni člani, „čim dalje tem hujše iz gole strasti in zavidnosti“ in mu delala sitnosti, ker so mu vzeli peč. Seveda so mu jo morali vsled povelja odborikov spet vrniti „in eadem bonitate et qualitate“ in ga v bodoče brez oviranja pustiti lončariti. Miru pa ni imel tudi potem. Saj so zahtevali že zdavnaj ljubljanski pečarji, da se uniči šušmarstvo po celi deželi s tem, da se razširi njih zadruga čez vse Kranjsko. Že 1722. l. je vlada odbila to prošnjo in potrdila samo stare svoboščine lončarske zadruge, ki se je pa vendar raztezala čez Gorenjsko in Dolenjsko, torej preko dveh tretjin deželnega ozemlja. Ko so lončarji tudi Notranjsko hoteli spraviti podse l. 1726., jim je ta nakana izpodletela.

(Dalje sledi.)



Nacionalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Navadno se imenuje kapital vse tisto blago, kar je potrebno za nadaljnjo produkcijo. Mej kmetijski kapital je razen denarja, potrebnega za vodstvo gospodarstva, brez dvoma šteti tudi živtno, stroje, orodja in pridelke, krmo, seme itd. Vse to je za kmetijsko produkcijo nezogibno potrebno, vsled česar ima kapital tudi tam največ pomena, kjer je prebivalstvo gosto in je radi boljšega življenja vseh slojev potrebno, pomnožiti produkcijo.

Svet sam se ne sme nikdar med kapital šteti. Svet predstavlja posebno produktivno silo, kateri učinkuje vse drugače, kakor kapital. Res, da za nakup sveta je treba skoraj povsod kapitala, in za izboljšanje sveta, za seme, za gnojenje itd. je tudi treba mnogo kapitala takorekoč zakopati, ali ta kapital stvarja potem integrujoč del zemlje

in se ne da od nje več ločiti, vsled česar mu tudi ne gre več imenovanje „kapital“. V zemljo zakopani kapitali niso od sveta razločljivi, niti dejansko niti po svojih učinkih. Seme se ne da več iz zemlje vzeti in takisto se ne da nikdar dognati, koliko pridelka se je zahvaliti semenu, koliko gnoju, vsled tega pa je jedino pravilno, ves kapital, kateri se je porabil za prireditve sveta, šteti kot integrujoč del sveta samega in ne kot kapital.

Mej kmetijski kapital je šteti torej samo ono, kar ni z zemljo nerazločljivo združeno. Dvom, kaj spada po tej definiciji h kmetijskemu kapitalu, more biti samo glede poslopij. V pravem smislu besede je poslopja pač prištevati kapitalu in ne svetu, ker predstavljajo gospodarsko imetje, katero nima produktivne sile, pač pa postane s časom neporabljivo. Pomisliti pa je, da so poslopja takorekoč neločljivo združena z zemljo in da se kakor svet štejejo mej imobilija in se morejo hipotekarično obremeniti. Ako se posestvo proda, prodajo se ž njim vred redoma tudi poslopja. Kadar se imenuje vrednost kacega posestva, všteta je vselej tudi vrednost poslopij. Dasi torej poslopja teoretično spadajo mej kapital, imajo vendar največ podobnosti s svetom in zategadelj ni ugovarjati, ako se smatrajo s svotom vred kot jedna celota.

Kapital, kateri se porabi za stavbo poslopij, je v razmerju z vrednostjo sveta jako različen. Neugodne klimatične razmere zahtevajo več in večja poslopja za varstvo ljudi in živalij, kakor ugodno, isto tako je treba več poslopij, kjer je obdelavati stare njive, kakor tam, koder se izkoriščajo le travniki in pašniki.

Kmetijski kapital je dvojen, stoječi in prometni. Stoječi je tisti, kateri se je stalno naložil. Sem je šteti vrednost poslopij, strojev, orodja, ter sploh mrtvi inventar, dalje pa tudi vso živino in sploh živi inventar. Prometni kapital se imenuje vse drugo, kar je treba za izvrševanje kmetijstva, torej denar, živež, kurivo, krma itd.

V prejšnjih časih se je poljedelstvo izvrševalo z jako priprostimi orodji, toda v našem stoletju je čudoviti razvoj tehnike prinesel jako mnogo in kaj popolnih strojev in orodij tudi kmetijstvu. S stroji in novimi orodji se hočejo doseči kaj raznovrstni smotri. Pred vsem je njih namen, olajšati ljudem in živini delo ter pripomoči, da se izvrši delo kar možno hitro, dobro in ceneno. Toda velika večina strojev je taka, da se malemu posestniku njih nabava ne izplača. Ti stroji imajo vrednost in sicer še veliko vrednost samo za veleposestnika, kar je za malega posestnika znatna škoda, ker mu otežuje konkurenco. Mali posestniki se sicer lahko združijo in si skupno nabavijo stroje, ali to prouzroča navadno sitnosti in prepire, konkurenco pa olajša — kakor kažejo izkušnje — le neznatno.

Kmetovalec potrebuje delavce največ po leti in zategadelj imajo največjo vrednost zanj tisti stroji, kateri mu nadomeščajo poleti delavce, sosebn dandanes, ko je prav poleti delavce najtežje dobiti. Koliko kapitala je treba investirati v strojih in orodjih, to je odvisno od razsežnosti posestva. Na Nemškem se računa, da je za vsak hektar sveta investirati v strojih 45—60 gld.

kapitala. Seveda je te številke veljavnost samo relativna. Kolikor več delavcev je kjer na razpolago, toliko manj se investira v posestvih.

Za uspešno gospodarstvo je zlasti potrebno zadostno prometnega kapitala. Kjer tega ni, tam je vsaka izredna dogodba usodepolna za posestnika. Gospodarstvo pride v nered in naposled propade. Ne dá se tajiti, da je ravno nedostajanje prometnega kapitala, brez katerega se posestnik ne more ganiti, največ uzrok današnjega klavernega položaja vsega kmetijstva.

Potrebni prometni kapital se preračuna največ po dohodkih sveta. Kolikor večji je poprečni dohodek, toliko več prometnega kapitala je treba. V naših krajih se lahko reče, da je 30% naloženega kapitala potreba, da ima gospodar zadosti prometnega kapitala. Žal, da so sila redki tisti posestniki, kateri imajo toliko prometnega kapitala, največ posestnikov ga nima nič in od tod izvira največ vsa beda kmetskega stanu.



Poučni in zabavni del.

Žalostna svatba.

(Poljski spisala Valerija Morzkowska).

Zalika si je zbrisala zastorom oči, toda čista resnica! — še oči so bile suhe.

Nekoliko korakov za hišo je stal France, čakajoč, kaj snubci opravijo. Ni imel seveda uzroka dvomiti, da se jim ne posreči, toda srcé mu je bilo vendar nemirno.

Oče in mati sta že smatrala Zaliko za svojo sinaho in ni jima prišlo v misel, da bi Lenartova mogla zavreči Bonkove snubače. Tudi on sam si ni domišljeval kaj takega. Kako čudo torej, da mu je namesto radosti naraščal v prsih nemir, toliko več, čim dalje je moral čakati.

Ko je šel France tje, srečal je Tomaža, ki je šel baš po tej poti. Čakal je kakor v mukah, čas mu je bil takó dolg, da se mu je zdelo, da bi imelo že svitati, dasiravno še petelini niso zapeli. Naposled pridejo snubci iz hiše. Bližali so se mu in hoteli proti mlinu, ker si niso mislili, da bi mogel biti takó potrpežljiv ter čakati jih tú takó dolgo. Francé jim zdirja naproti: pogleda, obledi ter ne upraša ničesar. Nesli so žganjico nazaj; na licih se jim je čitala jeza.

„Bedasta je ta Zalika“, oglasi se jeden, ali si nemara domišljeuje, da nekak gospod pride po njo, ali kaj?“

„Toliko slabše za njo, ker zametuje svojo srečo“, omeni drugi; toda vkljub temu vam, France, za nevesto ne bo sile. Najdete deklet, kolikor bo vam drago.

„Nimamo uzroka se jeziti; kar hipoma bi lahko šli k Baskovi Pepici, ali k beli Marjani — na tak način se nam gostovanje ne zapozni.“

Toda ta nasvet je ostal brezuspešen; da, France jih nemara niti ni slišal, kajti stal je nepremično s pobešeno